

**Tussentijdse evaluatie
ACT-project binnen
de TGV-Zuid**

**Amsterdam, december 1991
Van Dijk, Van Soomeren en Partners
Agnes van Burik
met medewerking van
Bram van Dijk
Nelleke Hilhorst**

Inhoudsopgave

Pagina:

1	Inleiding en verantwoording	1
1.1	Het ACT-project	1
1.2	Het evaluatie-onderzoek	2
1.3	Leeswijzer	5
2	De TGV-Zuid	6
2.1	Het ontstaan van de TGV-Zuid	6
2.2	TGV-in strikte zin	7
3	Het ACT-project: opzet en verloop	8
3.1	Beschrijving van het aanbod	8
3.2	De organisatie van het project	12
3.3	Bijstellingen in de opzet	12
3.4	Het project inhoudelijk bekeken	13
3.5	Conclusies	17
4	Een terugblik en vooruitblik	18
5	Kenmerken van hulpvragers, hulpvragen en hulpaanbod	21
5.1	Inleiding	21
5.2	Het aantal hulpvragen en het gerealiseerde hulpaanbod	21
5.3	Wat is de aard van de hulpvragen	23
5.4	Kenmerken van hulpvragers	27
5.5	In hoeverre kan er preventief gewerkt worden binnen het project	29
5.6	Samenvatting	30
6	Waardering en ervaringen van instellingen en pleegoudercontactgroepen	32
6.1	Inleiding	32
6.2	Bekendheid met en gebruik van het project	34
6.3	Ervaringen met het project	35
6.4	De behoefte aan inhoudelijke ondersteuning en de belemmerende en bevorderende factoren om gebruik te maken van het ACT-project	36
6.5	Samenvatting	38
7	Algemene conclusies en aanbevelingen	40

1 Inleiding en verantwoording

1.1 Het ACT-project

Binnen de Therapeutische Gezinsverpleging Zuid (T.G.V.-Zuid) is in april 1991 een twee jaar durend experiment van start gegaan. Met dit project wordt beoogd om de advies- en consultatiefunctie van TGV-Zuid beter gestalte te geven. Het experiment kreeg de naam A.C.T.-project (Advies, Consultatie, Therapeutische Gezinsverpleging) en is mogelijk gemaakt door het beschikbare budget uit te breiden met een aanvullende financiële ondersteuning van het Fonds Welzijnswerk, het Fonds Kinderpostzegels, het Fonds voor de Geestelijke Volksgezondheid en het Koningin Julianafonds. Deze aanvullende subsidiëring maakte het tevens mogelijk om het project te evalueren door middel van onderzoek.

Ten behoeve van de begeleiding van het project en het evaluatie-onderzoek is een begeleidingscommissie ingesteld. Hierin hebben zitting:

- een functionaris van het Ministerie van Justitie;
- een functionaris van het Provinciaal Buro WVC (Inspectie Jeugdhulpverlening);
- een functionaris van het Provinciehuis Noord-Brabant, afdeling Zorg/Jeugdhulpverlening;
- een functionaris van de Stichting Begeleiding Jongeren en hun Milieu in Roermond;
- de leden van het ACT-project en de directeur van de TGV-Zuid;
- twee onderzoekers van het onderzoeksbureau (Bureau Van Dijk, Van Soomeren en Partners).

Doelstelling van het experiment

Binnen het ACT-project stelt men zich ten doel gespecialiseerde hulp en ondersteuning te bieden in pleegzorgsituaties waarin zich problemen bij de opvoeding voordoen.

De advisering richt zich dus met name op zaken die de **opvoeding** van het kind betreffen, met als doel de ontwikkelingskansen van het (pleeg)kind binnen het gezin te verbeteren of te vergroten en te voorkomen dat een plaatsing voortijdig wordt afgebroken ten gevolge van het ontbreken van voldoende hulp/begeleiding.

Het aanbod van gespecialiseerde hulp en ondersteuning wordt gedaan op basis van een viertal uitgangspunten:

- te voorzien in een **bestaande behoefte** bij pleeggezinnen en begeleidende maatschappelijk werkers;
- een **aanvulling** te geven op de bestaande begeleiding door maatschappelijk werkers van begeleidende instellingen;
- door middel van een **laagdrempelige** aanpak een **brede doelgroep** te bereiken (van vrijwillige en niet-vrijwillige pleeggezinplaatsingen en begeleidende instanties);
- bij te dragen aan een algemene **deskundigheidsbevordering** bij de begeleidende maatschappelijk werkers.

Doelgroep

Het ACT-project richt zich met haar aanbod van gespecialiseerde hulp en ondersteuning op alle pleeggezinnen in Noord Brabant en Limburg (circa 1800) en de begeleidend maatschappelijk werkers.

Aanbod

Om de doelstelling te realiseren, heeft het ACT-project op basis van de beschikbare middelen een **globale** schatting gemaakt van mogelijk te realiseren sessies¹ per jaar. Dit leverde een schatting op van circa 140 sessie per jaar. Het aantal pleeggezinsituaties dat hierbij betrokken is, is afhankelijk van de intensiteit en de duur van het aanbod.

1.2 Het evaluatie-onderzoek

Omdat het ACT-project een nieuwe vorm van hulp is binnen de pleegzorg, wordt het project vanaf de voorbereidende fase, gevolgd door middel van onderzoek.

Het onderzoek heeft de volgende **doelstellingen**.

- 1 Beschrijven van de inhoud van het aanbod van het project.
- 2 Beschrijven van de belemmerende en bevorderende factoren bij het realiseren van het experimentele aanbod (procesevaluatie).
- 3 Beschrijven van de effecten van het project.

De resultaten van het evaluatie-onderzoek zullen op twee manieren gebruikt worden.

- Als ondersteuning van de verdere ontwikkeling van het experiment: de uitkomsten uit de tussentijdse evaluatie kunnen leiden tot een tussentijdse bijstelling van het experiment.
- Als onderbouwing bij de aanvraag voor een meer structurele financiering van deze hulpverleningsvorm.

De materiaalverzameling

Ten behoeve van de realisering van de onderzoeksdoelstellingen wordt gebruik gemaakt van verschillende onderzoeksbronnen:

- Een **registratie** van gegevens per hulpvraag.
Hiervoor is een registratieformulier ontwikkeld dat door de medewerkers van het project wordt ingevuld.
- Een **schriftelijke vragenlijst** voor hulpvragers.
Pleeggezinnen en begeleidend maatschappelijk werkers die gebruik hebben gemaakt van het aanbod van het ACT-project krijgen drie maanden na afsluiting van het contact een vragenlijst toegezonden. Hierin wordt gevraagd naar de waardering van het gerealiseerde hulpaanbod. Tevens wordt gevraagd in hoeverre de hulpvrager van mening is dat de uitgangspunten van het project zijn gerealiseerd.
- In het kader van de tussenevaluatie én van de eindevaluatie worden alle medewerkers van het ACT-project **geïnterviewd**.
- De belangrijkste verwijzers worden eveneens tweemaal geïnterviewd (in het kader van de tussenevaluatie en van de eindevaluatie).

¹ Onder een sessie wordt verstaan: een bijeenkomst van een of meer ACT-teamleden, de hulpvrager(s) en eventuele anderen. Telefonische contacten in het kader van een hulpvraag vallen hier dus buiten.

- Verwijzers die niet of nauwelijks gebruik maken van het hulpaanbod van het project worden in het kader van de tussenevaluatie schriftelijk benaderd met een vragenlijst.
- Tenslotte wordt gebruik gemaakt van **schriftelijke stukken** aangaande de beschrijving en ontwikkeling van het project (de brochure van het ACT-project, het beleidsplan, notulen van vergaderingen en dergelijke).

Onderstaand volgt een uitwerking van de drie doelstellingen van het evaluatieonderzoek en van de materiaalverzameling per doelstelling.

1 Beschrijven van het aanbod

Aangezien het hier een nieuwe vorm van hulpverlening betreft zal uitgebreid beschreven worden wat de inhoud van het aanbod is. Onder andere wordt ingegaan op de inhoud van de hulpvragen, de selectie van hulpvragen, de methodische multidisciplinaire aanpak, de aard van het hulpaanbod, de organisatie van het experiment en de samenwerking met externe deskundigen.

Deze beschrijving is gebaseerd op materiaal afkomstig uit de interviews met de projectmedewerkers, beschikbare schriftelijke stukken en registratiegegevens.

2 Procesevaluatie

Teneinde de factoren te kunnen beschrijven die bevorderend en belemmerend werken bij de uitvoering van het experiment, zal de ontwikkeling van het project worden weergegeven (aanleiding, voorbereiding, tussentijdse wijzigingen) en de context waarin het experiment is opgezet (het TGV aanbod). Het materiaal voor deze beschrijving en analyse is afkomstig uit interviews met projectmedewerkers, beschikbare schriftelijke stukken en informatie van verwijzers.

3 Effectevaluatie

In de effectevaluatie wordt nagegaan in hoeverre de uitgangspunten van het project worden bevestigd en de beoogde effecten van het project zijn gerealiseerd.

De evaluatiegegevens (op basis van de schriftelijke vragenlijsten) van pleeggezinnen en begeleidend maatschappelijk werkers en/of de registratiegegevens geven antwoord op de vragen betreffende deze uitgangspunten en beoogde effecten.

- Voorziet het ACT-aanbod in een bestaande behoefte bij pleeggezinnen en maatschappelijke werkers?
- Vormt het project een aanvulling op de bestaande begeleiding door maatschappelijke werkers?
- Is er sprake van een laagdrempelige aanpak?
- Is een brede doelgroep bereikt?
- Leidt het project tot een algemene deskundigheidsbevordering bij maatschappelijk werkers?
- Heeft het project bijgedragen aan het voorkomen van het voortijdig afbreken van pleeggezinplaatsingen?
- Heeft de advisering met name betrekking op zaken die de opvoeding van kinderen betreft?
- Is het beoogde aantal van 140 sessies per jaar gerealiseerd?

De tussenevaluatie

De onderhavige rapportage heeft het karakter van tussenrapportage. In deze tussenrapportage wordt de inhoud van het project beschreven (doelstelling 1) en wordt de ontwikkeling van het project geschetst (vanaf april 1991 tot november 1991) (doelstelling 2). Ook wordt een eerste antwoord gegeven op een aantal vragen die in het kader van de effectevaluatie zijn geformuleerd (doelstelling 3). De resultaten van deze tussenrapportage dienen vooral als ondersteuning van de verdere ontwikkeling van het project. Met deze rapportage wordt dan ook primair beoogd om informatie aan te leveren voor eventuele bijsturing van het project.

De tussenrapportage is gebaseerd op:

- interviews met de medewerkers van het ACT-project: de directeur van TGV-Zuid, de projectbegeleider, de orthopedagoog, de ontwikkelingspsycholoog, de maatschappelijk werker en de secretariaatsmedewerker. De kinderpsychiater die op afroep beschikbaar is voor het project is benaderd met een schriftelijke vragenlijst.
- De registratiegegevens van de eerste 27 hulpaanvragen waarvoor een hulpaanbod werd gerealiseerd.
- Mondelinge interviews met coördinatoren/praktijkbegeleiders van de (vijf) belangrijkste verwijzende instellingen voor jeugdhulpverlening.
- Schriftelijke bevraging van twaalf verwijzers (zeven jeugdhulpverleningsinstellingen en vijf pleegoudercontactgroepen) die tot op heden niet of nauwelijks gebruik maakten van het hulpaanbod van het project.
Van deze twaalf coördinatoren hebben er vijf (drie instellingen en twee pleegoudercontactgroepen) de toegezonden vragenlijst ingevuld geretourneerd².
- Beschikbare schriftelijke stukken (het beleidsplan van TGV-Zuid, de brochure van het ACT-project en notulen van ACT-vergaderingen).

Er zal een separate samenvatting verschijnen van de tussenrapportage bedoeld voor (potentiële) gebruikers van het project.

Eindevaluatie

De eindrapportage van het onderzoek zal vermoedelijk in het najaar 1992 verschijnen. In deze rapportage ligt de nadruk op de effectevaluatie. Deze evaluatie is voor een belangrijk deel gebaseerd op de mening en waardering van alle hulpvragers die gebruik maakten van het hulpaanbod van het project³.

De tussenrapportage ligt vooral in de sfeer van aanbevelingen.

In de eindrapportages worden daarentegen conclusies getrokken en uitspraken gedaan ten behoeve van een onderbouwing van een (eventuele) aanvraag voor een meer structurele financiering van deze hulpverleningsvorm.

2 In een latere fase werden alsnog twee vragenlijsten geretourneerd (van één instelling en één pleegoudercontactgroep). Deze informatie kon echter niet meer verwerkt worden in de tussenrapportage.

3 Via de schriftelijke vragenlijsten die alle hulpvragers krijgen toegezonden.

1.3 Leeswijzer

In deze rapportage zijn de beschrijving en de ontwikkeling van het project geïntegreerd weergegeven.

In **hoofdstuk 2** wordt een korte beschrijving gegeven van de instelling (TGV-Zuid).

In **hoofdstuk 3** wordt ingegaan op de inhoud en het verloop van het ACT-project.

In **hoofdstuk 4** wordt nagegaan hoe het project beoordeeld wordt door het ACT-team, en hoe men de nabije toekomst ziet.

In **hoofdstuk 5** wordt op basis van de (beperkte) registratiegegevens nagegaan in hoeverre de uitgangspunten van het project tot hun recht komen.

In **hoofdstuk 6** komen enkele (potentiële) verwijzers aan het woord met hun meningen over- en ervaringen met het ACT-project.

In **hoofdstuk 7** tenslotte volgt een aantal aanbevelingen voor het vervolg van het project.

2 De TGV-Zuid

2.1 Het ontstaan van de TGV-Zuid

Therapeutische gezinsverpleging (TGV) richt zich op kinderen die vanwege hun problematiek niet in een regulier pleeggezin geplaatst kunnen worden, maar die evenmin voor plaatsing of verlenging van het verblijf in een residentiële setting in aanmerking komen omdat zij van een dergelijke vorm van hulpverlening onvoldoende profiteren (uit: pleegzorg in perspectief, 1983).

Via een intensieve begeleiding van speciaal door de TGV geselecteerde pleeggezinnen, wordt de behandeling van deze kinderen (waarbij sprake is van een ontwikkelingsstoornis) in een pleeggezin-setting alsnog mogelijk gemaakt. Kenmerkend voor de aanpak binnen de therapeutische gezinsverpleging is de multidisciplinaire benadering.

De eerste TGV voorzieningen ontstonden in de jaren zestig. In 1979 werden vanuit de Centrales voor Pleeggezinnen in Noord Brabant en Limburg de eerste initiatieven ontplooid om te komen tot een Stichting voor Therapeutische Gezinsverpleging in het Zuiden van het land. Het heeft nog tot 1987 geduurd tot de TGV-Zuid (voorheen TGV-Noord Brabant) formeel kon worden opgericht. Inmiddels bestaan er TGV voorzieningen in Groningen, Amsterdam, Utrecht, Rotterdam, Deventer, Leiden en Noord Brabant/Limburg.

Bij de oprichting van TGV-Zuid werd de volgende doelstelling geformuleerd:

- a. "Bevordering van behandeling van kinderen en jeugdige personen met ontwikkelingsstoornissen.
- b. Advisering en zo nodig begeleiding van instellingen en pleeggezinnen die hulp verlenen aan minderjarigen en hun milieu, in het bijzonder als het gaat om het stellen van indicaties of als therapeutische gezinsverpleging gewenst is" (Beleidsplan 1991 TGV-Zuid).

Met deze doelstelling waren de werkzaamheden van de TGV-Zuid van het begin af aan ruimer geformuleerd dan gebruikelijk was binnen de TGV voorzieningen. Dit betekende dat naast de TGV 'in strikte zin' (pleeggezinplaatsing en begeleiding voor ontwikkelingsgestoorde kinderen) ook een **advies en consultatiefunctie** gecreëerd was binnen het TGV-werk (TGV 'in ruimere zin'). Deze functie was in principe bedoeld voor alle bestaande pleeggezinnen en hun begeleidende maatschappelijk werkers.

De beperkte financiële middelen waarmee de TGV-Zuid van start ging, maakten het echter onmogelijk om beide functies op een verantwoorde manier te realiseren.

In eerste instantie werd door de TGV-Zuid bij de (overkoepelende) Federatie voor TGV een voorstel ingediend om alleen de advies en consultatiefunctie te realiseren. Dit leidde echter tot een negatief advies aangezien de Federatie voor TGV van mening was dat kennis en know-how opgebouwd binnen de TGV-in strikte zin een voorwaarde is voor het realiseren van een advies en consultatie functie. Op basis van dit advies werd gestart met de traditionele functie van de TGV (TGV-in strikte zin). De advies en consultatiefunctie is in de eerste jaren beperkt gebleven tot een incidenteel advies of consult.

Dankzij een aanvullende financiering werd het mogelijk om in april 1991 de advies- en consultatiefunctie alsnog gestalte te geven via het ACT-project (Advies Consultatie TGV). Het ACT-project heeft een experimenteel karakter

met een looptijd van 2 jaar. "Binnen deze termijn zal de werkelijke waarde van TGV-in ruimere zin voor de pleegzorg aantoonbaar moeten worden gemaakt met dusdanige representatieve resultaten dat op basis hiervan het Ministerie verzocht kan worden tot structurele financiering van deze experimentele hulpverleningsvorm over te gaan" (notitie: Beschrijving Experiment Therapeutische Gezinsverpleging in Ruimere zin, 1987).

2.2 TGV-in strikte zin

Voor een goed begrip van de inhoud en positie van het ACT-project binnen de TGV-Zuid is het van belang om een summier schets te geven van het TGV-werk in strikte zin. In deze rapportage komen bijvoorbeeld vragen aan de orde als 'is de TGV wel de juiste instelling om een ACT-project bij aan te haken?' en 'hoe verloopt de afbakening tussen TGV-in strikte zin en TGV-in ruimere zin?'. Bij de beantwoording van dergelijke vragen is het noodzakelijk om enige kennis te hebben van de TGV-in strikte zin.

Bij de functie TGV-in strikte zin gaat het om het plaatsen van kinderen (met een ernstige problematiek) in 'therapeutische pleeggezinnen'. Deze pleeggezinnen worden via een multidisciplinaire aanpak intensief begeleid.

De multi-disciplinaire aanpak van de TGV-in strikte zin wordt gerealiseerd via samenwerking van een kinderpsychiater, een orthopedagoog, een ontwikkelingspsycholoog, verschillende therapeuten en een team van maatschappelijk werkers.

De werkzaamheden welke door het multidisciplinair team onder andere moeten worden verricht, zijn:

- screenen van aspirant TGV pleeggezinnen;
- diagnostiseren van aangeboden TGV (pleeg)kinderen;
- matchen van aspirant TGV pleeggezin en pleegkind;
- voorbereiden van pleeggezinnen op plaatsing van een pleegkind;
- opstellen en evalueren van behandelingsplannen;
- begeleiden van maatschappelijk werker;
- houden van evaluatiebesprekingen.

Bij kinderen waarvoor een TGV plaatsing (in strikte zin) geïndiceerd is, vindt de begeleiding van pleegouders en pleegkind steeds plaats door de maatschappelijk werker van de TGV-Zuid (notitie: Therapeutische gezinsverpleging Noord Brabant, 1987).

De begeleiding vanuit de TGV-in strikte zin duurt circa 2 tot 3 jaar. Daarna wordt de hulpverlening overgedragen aan de plaatsende instantie.

Ook kinderen die bij aanmelding voor de TGV-in strikte zin al in een pleeggezin verblijven, kunnen in aanmerking komen voor begeleiding. Voor de pleegouders betekent dit dat men bereid moet zijn om intensief begeleid te worden. De maatschappelijk werker (van de plaatsende/begeleidende instelling) die het pleeggezin reeds begeleid, blijft in een dergelijke situatie verantwoordelijk voor de thuissituatie en wordt betrokken bij evaluatieve besprekingen door het multi-disciplinaire team van de TGV-in strikte zin.

3 Het ACT-project: opzet en verloop

In dit hoofdstuk wordt het ACT-project beschreven via een beschrijving van het hulpaanbod (paragraaf 3.1), van de organisatie (paragraaf 3.2), de belangrijkste tussentijdse bijstellingen in de opzet (paragraaf 3.3) en de inhoudelijke kant van het project (paragraaf 3.4). Het hoofdstuk wordt afgesloten met een aantal conclusies (paragraaf 3.5).

De gegevens uit dit hoofdstuk zijn gebaseerd op de interviews die met alle teamleden werden gehouden.

3.1 Beschrijving van het aanbod

Doelstelling

Met het ACT-project wil men vanuit concrete hulpvragen advies en ondersteuning bieden aan maatschappelijk werkers en pleegouders, gericht op een betere pleegzorg. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de ervaring die reeds is opgedaan binnen de TGV-in strikte zin.

P.R.-activiteiten

Het project is officieel van start gegaan op 26 april 1991. Hier is een uitgebreide publiciteitscampagne aan voorafgegaan.

- Alle instellingen voor jeugdhulpverlening in Noord Brabant en Limburg hebben een brochure en een aantal folders toegezonden gekregen. De brochure bevat een uitgebreide projectbeschrijving.
- Alle pleegouders⁸ en de overige welzijnsinstellingen in de twee provincies hebben de folder toegezonden gekregen.

Door een communicatiestoornis binnen het ACT-team, zijn de pleegouder-contactgroepen in Noord-Brabant en Limburg in april 1991 niet als zodanig door het ACT-team benaderd. De contactpersonen van deze gespreksgroepen hebben, als pleegouders zijnde, wel de folder over het project gekregen.

Pas in november 1991 kwam het bestaande misverstand aan het licht en werden de pleegoudercontactgroepen alsnog benaderd met een informatiepakket (bestaande uit de brochure (projectbeschrijving), het beleidsplan en enkele folders).

Als reactie op de voorlichtingscampagne zijn diverse telefonische verzoeken binnen gekomen van instellingen om toezending van meer folders. Omdat de ervaring leert dat er nogal eens knelpunten bestaan in de relatie tussen pleegouders en begeleidend maatschappelijk werkers, bestond de vrees dat er, op basis van de folder, een stroom van klachten los zou komen van pleegouders. Deze vrees werd in het geheel niet bewaarheid.

Personele bezetting

Binnen het ACT-project wordt net als bij de TGV-in strikte zin gewerkt vanuit een multidisciplinaire aanpak. Het ACT-team bestaat uit een projectbegeleider, een orthopedagoog, een ontwikkelingspsycholoog, een maatschappelijk werker en een secretariaatsmedewerker (ten behoeve van de verslaglegging). De

8 Adressen van pleegouders zijn afkomstig van de centrale voor Pleeggezinnen.

directeur van de TGV-Zuid is niet direct betrokken bij het inhoudelijk uitvoerend werk; hij is wel aanwezig op teamvergaderingen waar (meer) beleidsmatige zaken aan de orde komen. De kinderpsychiater kan op verzoek ingeschakeld worden binnen het project.

De projectbegeleider is in het kader van het project aangesteld binnen de TGV-Zuid, in eerste instantie voor 12 uur per week. Vanaf 1 juni is dat uitgebreid tot 16 uur per week (op maandag en dinsdag).

De psycholoog, de pedagoog en de maatschappelijk werker waren reeds werkzaam binnen de TGV-in strikte zin. Momenteel werken zij zowel voor de TGV-in strikte zin als voor het ACT-project. De psycholoog en pedagoog worden ingeschakeld op free-lance basis en besteden circa 4 uur per week aan het ACT-project. De maatschappelijk werker heeft een aanstelling van 16 uur per week voor het project.

De secretariaatsmedewerkster voert het secretariaat voor het ACT-project en besteedt circa 15 uur per week aan het project. De directeur tenslotte heeft één dag per week beschikbaar voor het project (voor P.R., externe contacten, beleidsmatige ontwikkelingen).

Het hulpaanbod

Er dient onderscheid gemaakt te worden tussen drie typen hulp die binnen het ACT-project worden aangeboden:

- advies;
- (kortdurende) begeleiding;
- consultatie.

Bij alle typen hulp speelt de multidisciplinaire ACT-adviesbespreking een centrale rol. Wanneer er sprake is van 'advies' dan wordt het hulpaanbod gerealiseerd binnen deze adviesbespreking waar ook de hulpvrager(s) (begeleidend maatschappelijk werker, pleegouders) aanwezig zijn. Aan het einde van deze bespreking worden zo concreet mogelijke adviezen gegeven als antwoord op de hulpvraag (bijvoorbeeld: op welk gedrag van een kind ga je wel in en op welk gedrag niet; welke tussenstappen voer je uit als een kind contact met zijn natuurlijke vader wil, voordat er een werkelijke afspraak met de vader plaatsvindt).

Er is sprake van consultatie of begeleiding als deze adviesbespreking resulteert in een afspraak tot kortdurende ondersteuning door een van de teamleden van het ACT-project.

Er wordt gesproken van consultatie wanneer het hulpaanbod gedaan wordt aan de begeleidend maatschappelijk werker. Wanneer het gaat om pleegouders wordt gesproken van (kortdurende) begeleiding. In beide gevallen wordt van tevoren een schriftelijk contract afgesloten met de hulpvrager.

Kortdurende begeleiding wordt gegeven door de maatschappelijk werker van het ACT-project. Deze begeleiding duurt in principe niet langer dan 3 maanden (er is een schriftelijk vastgelegde verlenging van nog eens 3 maanden mogelijk). Eens per 14 dagen vindt er - bij de pleegouders thuis - een gesprek plaats van circa 1,5 uur. De maatschappelijk werker spreekt in principe ook 2 à 3 keer met de begeleidend maatschappelijk werker. Deze laatste gesprekken hebben een driedelige functie.

- De maatschappelijk werker van het ACT-project wordt geïnformeerd door de begeleidend maatschappelijk werker over de gang van zaken in het gezin.
- De begeleidend maatschappelijk werker wordt betrokken bij de ontwikkelingen in het gezin (naar aanleiding van de kortdurende begeleiding).

- De maatschappelijk werker van het ACT-project doet suggesties aan de begeleidend medewerker ten aanzien van de verdere begeleiding van het gezin.

Kortdurende consultatie aan begeleidend maatschappelijk werkers wordt gegeven door de orthopedagoog, op basis van de uitgebreide ervaring die hij op dit gebied reeds heeft. Binnen het ACT-team is men echter van mening dat ook anderen (de psycholoog, de maatschappelijk werker) hiervoor kunnen worden ingeschakeld, afhankelijk van het soort hulpvragen dat zich aandient. Bij consultatie vindt in principe 3 keer een gesprek plaats van circa 5 kwartier binnen de TGV-Zuid. Aan het einde van de consultatie maken zowel de consultatievrager als de consultatiegever een schriftelijk evaluatieverslag.

De werkwijze binnen het project

Er komen gemiddeld twee hulpvragen per week binnen bij het ACT-project. De (telefonische) aanmelding is inmiddels goed geregeld. Aangezien de (inhoudelijk) ACT-teamleden slechts beperkte tijd aanwezig zijn in het gebouw van de TGV-Zuid vindt het eerste telefonische contact vaak plaats met de secretariaatsmedewerker. De hulpvrager wordt dan nog dezelfde of de volgende dag teruggebeld door een ACT-teamlid.

Tijdens de (daadwerkelijke) telefonische aanmelding worden de eerste gegevens op het registratieformulier⁹ ingevuld (persoonlijke gegevens en een beschrijving van de hulpvraag). In de beginfase van het project deed zich het knelpunt voor dat men de vraagstelling van de hulpvrager onvoldoende snel duidelijk kon krijgen. Men moest nog de nodige ervaring op doen om bij de telefonische aanmelding de juiste vragen te stellen.

De hulpvrager wordt vervolgens gevraagd om:

- de beschikbare rapportage (zoals Rapport van de Raad voor de kinderscherming, gegevens over de eerste periode van het kind, onderzoeksrapporten en dergelijke) op te sturen;
- de hulpvraag schriftelijk te formuleren en aan het ACT-team toe te zenden.

De meeste hulpvragen komen van begeleidende maatschappelijk werkers (vaak in naam van het pleeggezin). In principe wordt aan de maatschappelijk werkers gevraagd om de pleegouders te verzoeken ook zelf een schriftelijk geformuleerde hulpvraag in te sturen.

Vervolgens worden maatschappelijk werker en pleegouders uitgenodigd voor de adviesbespreking. Tot nog toe zit er hooguit drie weken tussen (telefonische) aanmelding en adviesbespreking.

De ACT-teamleden krijgen maximaal een week van te voren de beschikbare schriftelijke rapportage toegestuurd ter voorbereiding van een adviesbespreking. De **adviesbespreking** duurt maximaal 1,5 uur per geval en kent een bepaalde structuur. Eerst wordt een kennismakingsronde gehouden waarbij de hulpvraag wordt toegelicht. Vervolgens worden nadere vragen gesteld door de teamleden op basis van de eigen voorbereiding van de stukken. Dit gedeelte wordt afgesloten met een time-out van 10 à 15 minuten. De hulpvrager is daarbij niet aanwezig. Op deze wijze krijgt het ACT-team de kans om het advies gezamenlijk voor te bereiden. Het advies wordt verwoord door de projectbegeleider, waarna de hulpvrager(s) (de begeleidend maatschappelijk werker en de pleegouders) de gelegenheid krijgen om een (eerste) reactie te geven. Het hulpaanbod kan dus beperkt blijven tot een advisering (eventueel gekoppeld aan een verwijzing) doch het kan ook zijn dat het contact gecontinueerd wordt via kortdurende begeleiding/consultatie.

⁹ Dit formulier is (mede) ontworpen ten behoeve van het onderzoek (zie paragraaf 1.2).

Er wordt een verslag gemaakt van deze adviesbespreking door de secretariaats-medewerker (onder supervisie van de projectbegeleider). Het verslag wordt aan de hulpvrager(s) toegezonden.

Op basis waarvan wordt bepaald of een hulpvraag al dan niet in behandeling wordt genomen

Op dit punt is het project nog in ontwikkeling. Criteria die tijdens de interviews genoemd worden zijn:

- 1 Het moet een pleegzorgsituatie betreffen. Hulpvragen van jongeren die in een internaat verblijven, worden alleen in behandeling genomen wanneer het vragen betreft over een (eventuele) plaatsing van het kind in een pleeggezin.
- 2 De hulpvraag moet rijp zijn voor advisering, als voorbeeld wordt hierbij genoemd: in geval van meningsverschillen tussen pleegouders en maatschappelijk werker moeten beide partijen eerst met elkaar gepraat hebben.
- 3 Een probleemsituatie moet niet dermate ernstig blijken te zijn dat doorverwijzing naar TGV-in strikte zin geadviseerd wordt.
- 4 De mate waarin de hulpvrager in staat is om de hulpvraag duidelijk te maken. De ACT-teamleden stellen ten aanzien van het laatste punt niet allen dezelfde voorwaarden; met andere woorden men verschilt soms van mening over de vraag of een hulpvraag al rijp voor advies is als deze slechts gebrekkig geformuleerd kan worden door de hulpvrager.

Volgens de geïnterviewde projectbegeleider zijn tot nog toe alle vragen die in behandeling werden genomen, terecht gehonoreerd. Het is echter de vraag of sommige hulpvragen ten onrechte niet in behandeling zijn genomen.

Welke criteria bepalen de aard van het hulpaanbod: advies of kortdurende begeleiding/consultatie

Uit de verschillende interviews komt het beeld naar voren dat het tijdens de adviesbespreking heel duidelijk is wat in een bepaalde situatie het juiste hulpaanbod is. Het expliciet maken van criteria die aan een dergelijke beslissing ten grondslag liggen bleek desgevraagd (tijdens het interview) minder gemakkelijk te zijn.

Er worden twee soorten criteria genoemd. De eerste soort heeft betrekking op de signalen die de hulpvrager geeft. Daarbij gaat het erom of de hulpvrager aangeeft open te staan voor begeleiding c.q. behoefte te hebben om iets te leren. Een van de geïnterviewden constateert in dit verband: "maatschappelijk werkers komen nooit met een directe vraag om consultatie, daarom zijn er zo weinig consultaties; wij zijn heel volgend".

De tweede soort criteria heeft te maken met de aard van de hulpvraag. In deze categorie passen antwoorden als:

- Je kiest voor consultatie als je meent dat het advies te weinig effectief zou kunnen zijn.
- Je kiest voor kortdurende begeleiding als het probleem, zoals pleegouders ervaren, te maken heeft met de attitude van de pleegouders (verandering van houding kost meer dan één gesprek) én als je inschatting is dat de begeleidende maatschappelijk werker voor een dergelijke begeleiding in potentie niet voldoende is toegerust.

In de praktijk komt het echter ook voor dat de keuzemogelijkheid aangeboden wordt, alleen advisering of ook kortdurende begeleiding/consultatie.

Verder is het ook wel eens voorgekomen, dat er praktische belemmeringen zijn voor een kortdurende begeleiding, (pleegouders die geen mogelijkheid zien om tijd vrij te maken voor verschillende gesprekken).

3.2 De organisatie van het project

De interne organisatie

Het project brengt met zich mee dat er veel werk verricht moet worden op het gebied van administratieve organisatie, interne en externe verslaglegging en secretariaat (zoals zorgen dat alle teamleden een week van tevoren de rapportagestukken hebben, verslaglegging van adviesbesprekingen, opstellen van contractbrieven, invullen van registratieformulieren, het aanleggen van een archief, etc.). In de afgelopen periode is veel aandacht besteed aan het efficiënt georganiseerd krijgen van dergelijke zaken (via het ontwerpen van standaardbrieven, het ontwikkelen van een goede taakverdeling tussen secretariaat (dat altijd aanwezig is) en projectbegeleiding (slechts 2 dagen per week aanwezig)). Dit is ook nu nog een punt van aandacht. De projectbegeleider en de secretariatsmedewerker houden beiden via een tijdschrijfformulier bij hoeveel tijd ze aan diverse werkzaamheden besteden.

Het ACT-project heeft een eigen projectbegeleider die echter slechts beperkt aanwezig is. (De begeleidende en coördinerende taken binnen de TGV-in strikte zin worden uitgevoerd door de directeur van de TGV-Zuid). Dit betekent dat het wenselijk was dat er meer (organisatorische) taken bij het secretariaat kwamen te liggen (dan bij de TGV-in strikte zin gebruikelijk was). Dit veranderingsproces loopt volgens betrokkenen echter voorspoedig.

Overlegstructuur

Eens in de week, op dinsdagochtend, worden twee adviesbesprekingen gehouden (van elk anderhalf uur) waarbij alle teamleden aanwezig zijn. Als er geen advieszaken zijn dan wordt de vergadertijd die vrijkomt gebruikt voor teambesprekingen waar knelpunten/ontwikkelingen in het kader van het project besproken worden. Volgens verschillende geïnterviewden werkt deze constructie echter onvoldoende, er blijven te veel inhoudelijke zaken liggen, waardoor ad hoc beslissingen moeten worden genomen.

De projectbegeleider heeft wekelijks overleg met de secretariatsmedewerker. Eens per 14 dagen is er werkoverleg/begeleiding tussen projectbegeleider en maatschappelijk werker, hetgeen naar tevredenheid verloopt.

Tenslotte had de projectbegeleider op ad hoc basis overleg met de directeur. Dit overleg heeft sinds kort een structureel karakter gekregen.

3.3 Bijstellingen in de opzet

Een belangrijke tussentijdse bijstelling in de opzet van het project betreft de verslaglegging van de adviesbesprekingen. Deze rapportage wordt achteraf toegestuurd aan de hulpvragers (pleeggezin en begeleidend maatschappelijk werker). In de beginfase van het project bestond een dergelijke rapportage niet. Er werd wel vaak om gevraagd door de hulpvrager, maar men verwachtte van de hulpvrager dat deze zelf aantekeningen maakten. De veelvuldige verzoeken van hulpvragers vormde de eerste aanleiding voor de projectbegeleider om hierin verandering te willen brengen. Doch er zijn ook verschillende inhoudelijke redenen geweest op basis waarvan het ACT-team besloten heeft om voortaan een verslaglegging te maken voor extern en intern gebruik.

- De adviesbespreking krijgt meer draagwijdte, is minder vrijblijvend als de inhoud wordt vastgelegd.
- Externe rapportage is een manier om verantwoording naar buiten af te leggen.

- Externe rapportage geeft de hulpvrager de mogelijkheid om achteraf nog te reageren op de inhoud van de adviesbespreking (van deze mogelijkheid wordt echter alleen gebruik gemaakt bij kortdurende begeleiding/consultatie). De secretariatsmedewerker had inmiddels een cursus in rapportage afgesloten, waardoor het mogelijk werd dat zij de rapportage ging verzorgen.

Het ACT-team heeft een structuur voor de verslaglegging gemaakt waar de secretariatsmedewerker goed mee uit de voeten kan. Secretariatsmedewerker en projectbegeleider zijn echter wel van mening dat het maken van de rapportage nog (te) veel tijd kost.

De rapportage heeft **intern** vooral een functie als na de adviesbespreking kortdurende begeleiding of consultatie volgt. De rapportage wordt dan door de betreffende ACT-teamleden als uitgangssituatie gebruikt.

Een tweede bijstelling in de opzet van het project betrof de hulpvragen vanuit pleegouders. In het begin van het project is het voorgekomen dat pleegouders geheel buiten de begeleidende maatschappelijk werker om hulp/advies vroegen bij het ACT-team. De betreffende begeleidende instelling heeft, toen dit bij hen bekend was geworden, hierover contact opgenomen met de projectbegeleider. Deze situatie werd door beide instanties in principe als onwenselijk ervaren, omdat hulpvragers de kans geboden wordt om te gaan 'shoppen' (van de ene hulpverlener naar de andere gaan) en omdat hulpverleners op deze manier langs of naast elkaar heen kunnen gaan werken. Dit heeft geresulteerd in de volgende bijstelling:

als pleegouders met een hulpvraag of klacht een beroep doen op het ACT-project, dan is de afspraak dat pleegouders en maatschappelijk werkers in principe de adviesbespreking bijwonen. De mogelijkheid bestaat echter, dat pleegouders alleen kunnen komen mits zij de begeleidende instelling op de hoogte stellen.

Een laatste bijstelling betreft de invoering van de time-out als vaste procedure binnen de adviesbespreking. In het begin was dat geen vanzelfsprekende zaak. Uit de interviews komt naar voren dat men het als multi-disciplinair team nooit volstrekt met elkaar oneens is. Wel wordt een situatie vanuit verschillende kanten bekeken waardoor een verschil in prioriteiten kan ontstaan.

Een time-out geeft ruimte voor een onderlinge uitwisseling binnen het team. Bovendien geeft het de mogelijkheid om een inschatting van de betrokkenheid van de pleegouders uit te kunnen spreken. Verder biedt een time-out de mogelijkheid om de bespreking het beoogde karakter te geven, namelijk te komen tot het formuleren van een advies.

Tenslotte blijkt een bespreking langer te duren zonder een dergelijke structuur.

3.4 Het project inhoudelijk bekeken

Het ligt niet in de lijn van dit onderzoek om uitgebreid in te gaan op de inhoudelijke, methodische kant van het ACT-project. We beperken ons tot een aantal opvallende zaken die uit de interviews naar voren komen. Daarbij wordt het ACT-project afgezet tegen het TGV-werk in strikte zin.

In de eerste plaats dient opgemerkt te worden dat het ACT-project na de voorbereidingsperiode - wat de inhoudelijke kant betreft - snel en gemakkelijk van de grond is gekomen.

Dit heeft ongetwijfeld te maken met het feit dat men kon voortbouwen op de deskundigheid en ervaring die bij de TGV-in strikte zin zijn opgedaan. Uit de interviews komt verder naar voren dat het ACT-project zich inhoudelijk vooral onderscheidt van de TGV-in strikte zin, door het kortdurende karakter van het werk.

Kortdurende interventie

Het ACT-project heeft zich tot nog toe zodanig ontwikkeld dat er met name advieswerk wordt gedaan. Het aantal gevallen van kortdurende begeleiding/consultatie is beperkt gebleven. (Per 1-11-91: 7 begeleidings-consultatiezaken tegenover meer dan 20 advieszaken). Dit benadrukt het kortdurende karakter van het werk. Een der geïnterviewden formuleert het als volgt: "Op het continuüm van voortgang en begeleiding wordt slechts een interventie gepleegd".

Volgens de projectbegeleider brengt dit met zich mee dat je in de wijze waar op je probeert te beïnvloeden, ervoor zorgt dat er geen chaos gecreëerd wordt. Enerzijds betekent dat een 'volgende' instelling ten opzichte van de hulpvrager, anderzijds wordt in geval van advieszaken aansluiting gezocht bij positieve elementen die al aanwezig zijn. Bij kortdurende begeleiding/consultatie is dat minder het geval. Als het ACT-team het bijvoorbeeld niet eens is met het beleid van een instelling dan kan daar binnen kortdurende begeleiding/consultatie wel procesmatig aan gewerkt worden.

Voor de maatschappelijk werker betekent het kortdurende karakter van het werk, dat zij veel meer dan bij de TGV-in strikte zin bezig is met de doelen. (N.B. de begeleiding bij de TGV-in strikte zin duurt 2 á 3 jaar). De doelen worden ook sterk beperkt door de tijdsafbakening.

Het kortdurende karakter van het werk biedt daarentegen veel betere mogelijkheden om bij een kortdurende begeleiding een gelijkwaardige relatie aan te gaan met de begeleidend maatschappelijk werker. De maatschappelijk werker van het ACT-project houdt bij een kortdurende begeleiding dan ook altijd eerst een gesprek met de begeleidend maatschappelijk werker. De ervaring binnen de TGV-in strikte zin heeft haar geleerd heel alert te zijn op dit punt. Bij de TGV-in strikte zin is het per definitie veel moeilijker om de begeleidend maatschappelijk werker niet op een zijspoor te zetten.

De benodigde deskundigheid

Ten aanzien van de inhoudelijke problematiek waarmee men te maken krijgt binnen het ACT-werk bestaat de indruk dat het over het algemeen gaat om "behoorlijk gecompliceerde zaken". Men kan dan ook heel goed gebruik maken van de specialistische ervaring die is opgedaan binnen de TGV-in strikte zin. Geen der geïnterviewden geeft te kennen dat het ACT-project een bepaalde deskundigheid vraagt die men zich nog moest eigen maken (uitgezonderd wellicht de vaardigheid om bij de telefonische aanmelding direct de juiste vragen te stellen om zicht te krijgen op de hulpvraag).

Ten aanzien van de deskundigheid om op basis van één signalerend vraaggesprek (de adviesbespreking) snel een diagnose te kunnen stellen, wordt onder andere verwezen naar de ervaring die is opgedaan met de intake-gesprekken bij de TGV-in strikte zin. In dit verband dient echter ook vermeld te worden dat de ACT-teamleden allen reeds een ruime ervaring hadden op het gebied van de jeugdhulpverlening, c.q. de pleegzorg, voor de start van hun werkzaamheden bij de TGV-Zuid.

Ontwikkelingen

Het ACT-project is op twee inhoudelijke onderdelen duidelijk nog in ontwikkeling. In beide gevallen gaat het om zaken die binnen het ACT-project een andere invulling dienden te krijgen dan bij de TGV-in strikte zin het geval was, namelijk:

- plaats en functie van (diagnostisch) onderzoek;
- de positie van de kinderpsychiater.

De plaats en functie van (diagnostisch) onderzoek

Binnen de intensieve en langdurige begeleiding van de TGV-in strikte zin heeft (diagnostisch) onderzoek een duidelijke plaats en functie. Het kinderpsychiatrisch onderzoek wordt uitgevoerd door de kinderpsychiater en het psychologisch onderzoek door de ontwikkelingspsycholoog. Beiden maken deel uit van het team van de TGV-in strikte zin.

Binnen het ACT-project is nog onduidelijk hoe onderzoek aangeboden moet worden en wat de functie van onderzoek is. Ten aanzien van psychologisch diagnostisch onderzoek is wel duidelijk geworden dat gezocht moet worden naar mogelijkheden binnen bestaande ambulante instanties in de omgeving van het pleeggezin. Het zoeken naar en aansluiten bij bestaande voorzieningen is steeds strikter een uitgangspunt geworden. Anderzijds kan kinderpsychologisch onderzoek binnen het ACT-project uitgevoerd, wel aan de orde zijn als zich indicaties voordoen dat het gunstig is voor een betere advisering inzake de begeleiding. De discussie over plaats en functie van kinderpsychiatrisch onderzoek is bemoeilijkt door het feit dat de kinderpsychiater geen vast lid is van het ACT-team.

De positie van de kinderpsychiater

De TGV-in strikte zin is een vorm van specialistische hulp voor kinderen met (ernstige) stoornissen. De kinderpsychiater is dan ook lid van het multi-disciplinaire team. Omdat het ACT-project zich richt op een veel bredere doelgroep is hier gekozen voor een constructie waarbij de kinderpsychiater op afroep beschikbaar is.

Het ACT-team wordt vanuit de praktijk geconfronteerd met vragen om (psychiatrisch) onderzoek. Binnen het team leefden verschillen in opvatting over de bijdrage van kinderpsychiatrisch onderzoek binnen het ACT-project. De communicatie met de kinderpsychiater werd bemoeilijkt door het feit dat hij niet structureel deelneemt aan de teambesprekingen. Inmiddels is wel duidelijk geworden dat een volledig kinderpsychiatrisch onderzoek zelden aan de orde zal zijn binnen het project. Een consult kan wel geïndiceerd zijn. De resultaten hiervan moeten gebruikt worden binnen de adviesbespreking en even zwaar wegen als andere gegevens. Wat dit betekent voor de positie van de kinderpsychiater binnen het project, is nog niet geheel duidelijk. Wel is gebleken dat het 'op afroep inschakelen' van de kinderpsychiater bemoeilijkt wordt door praktische belemmeringen (beperkte inzetbaarheid wegens werkzaamheden elders).

Door de onduidelijkheid die langere tijd bestond over de invulling van het kinderpsychiatrisch onderzoek binnen het ACT-project kon het gebeuren dat een hulpvrager op dit punt slecht voorbereid was en een teleurstellende ervaring op deed met een psychiatrisch onderzoek. Geheel tegen zijn verwachting in bleek het kinderpsychiatrisch 'onderzoek' niet meer in te houden dan één gesprek met de kinderpsychiater.

Uit de interviews blijkt dat de discussie over de invulling van het (diagnostisch) onderzoek te herleiden is tot twee belangrijke aandachtspunten voor de resterende projectduur:

- Het beter leren aangeven van de eigen beperkingen als ACT-team ("We kunnen niet op alle vragen een antwoord hebben").
- Het beter afbakenen van de mogelijkheden van het ACT-project ten opzichte van de mogelijkheden van anderen ("Wij moeten afbakenen waarin wij anders meer of beter zijn dan anderen").

Een van de teamleden noemt in dit verband als kenmerkend over het project: "het spanningsveld tussen wat laat je anderen doen en wat doe je zelf".

De samenwerking met externe deskundigen

De opzet van het project voorziet in de mogelijkheid om in het kader van kortdurende begeleiding externe deskundigen in te schakelen.

Als concreet voorbeeld wordt hierbij genoemd het inschakelen van home-training.

Tot nog toe is van deze mogelijkheid geen gebruik gemaakt (er zijn ook pas 4 gevallen van kortdurende begeleiding geweest).

Er wordt binnen het ACT-team wisselend gedacht over de wenselijkheid om gebruik te maken van externe deskundigheid. Sommige teamleden geven aan dat er tot nog toe geen aanleiding is geweest om een externe deskundige in te schakelen (de mogelijkheid daartoe wordt door hen wel overwogen). De maatschappelijk werker (die de kortdurende begeleidingen uitvoert) geeft tijdens het interview aan geen behoefte te hebben aan de inzet van externe deskundigen: "Alle invalshoeken komen goed uit de verf". De projectbegeleider daarentegen is van mening dat het project tot nog toe heel sterk intern gericht is, hetgeen begrijpelijk is in een startfase. Voor de directe toekomst is het volgens haar echter van belang om in het algemeen aansluiting te zoeken bij externe deskundigen niet alleen via home-training, maar ook via contacten met RIAGGS, internaten, scholen en dergelijke (in het kader van onderzoek zijn RIAGGS al wel verschillende keren ingeschakeld).

De afbakening en wederzijdse beïnvloeding van de TGV-in strikte zin en het ACT-project

Volgens de geïnterviewden is er sprake van een positief effect van het ACT-project op de TGV-in strikte zin. De TGV-in strikte zin wordt toegankelijker gemaakt door het ACT-project. Aanmelding bij het ACT-project kan ertoe leiden dat betrokkenen (pleegouders en begeleidend maatschappelijk werker) zich bewust worden van de werkelijke ernst en omvang van problemen in het pleeggezin. De TGV-in strikte zin is een voorziening waar mensen niet snel naar toe stappen. In de praktijk is inmiddels gebleken dat het ACT-project er toe leidt dat twijfels die bijvoorbeeld bij pleegouders leven over de vraag of het wel nodig is dat er zo veel aandacht wordt besteed aan hun pleegkind, kunnen worden weggenomen.

Tot nog toe is het twee keer voorgekomen dat een aanmelding bij het ACT-project geresulteerd heeft in een aanmelding bij de TGV-in strikte zin. De overdracht leverde in organisatorisch opzicht (overdracht van dossiers e.d.) wel de nodige problemen op. Hiervoor zijn inmiddels afspraken gemaakt.

3.5 Conclusies

De belangrijkste conclusies omtrent de opzet en het verloop van het ACT-project zijn onderstaand geformuleerd.

- De voorlichting over het project is beperkt gebleven tot een eenmalige, zeer breedgerichte voorlichtingscampagne. Alle mogelijke belanghebbenden zijn benaderd met schriftelijk informatiemateriaal.
 - Na een voorbereidingsfase van bezinning op doelstelling, uitgangspunten en inhoud van het project, kon het project, wat betreft de vereiste deskundigheid, de interdisciplinaire aanpak en de structuur van het hulpaanbod, in feite gemakkelijk van start gaan. Men kon voor een belangrijk deel gebruik maken van de ervaringskennis die binnen de TGV-in strikte zin was opgedaan.
 - Het hulpaanbod van het ACT-team kent inmiddels een duidelijke structuur. Op basis van ervaringen die in de beginperiode zijn opgedaan, zijn enkele belangrijke bijstellingen ingevoerd. Men heeft daarbij ingespeeld op signalen van de buitenwacht (de behoefte aan externe verslaglegging, de vraag naar een procedure om 'shoppen' te voorkomen).
 - De aanstelling van een projectbegeleider van buiten (met een nieuwe, frisse blik) heeft in belangrijke mate bijgedragen aan deze externe gerichtheid.
 - De interne organisatie van het project heeft veel aandacht gevraagd en doet dat nog steeds. Deze organisatie wordt bemoeilijkt door de beperkte aanwezigheid van betrokkenen. Er wordt echter op basis van goede onderlinge verhoudingen gezocht naar mogelijkheden om nog efficiënter te werken.
 - Er bestaat behoefte om meer aandacht te besteden aan beleidsmatige inhoudelijke zaken. Een dergelijk overleg zou een meer structureel karakter moeten krijgen.
 - Uit het onderzoek komt een aantal gesprekspunten voor inhoudelijke discussie naar voren:
 - . de verdeling tussen advieszaken en kortdurende begeleiding/consultatie, zoals deze tot nog toe is geweest;
 - . de samenwerking met externe deskundigen;
 - . het beter leren aangeven van de eigen mogelijkheden, maar vooral ook van de beperkingen van het ACT-project.
- Aan de beide laatste punten ligt in feite de vraag ten grondslag 'willen we de externe gerichtheid van de project vergroten? Zo ja, met welke invulling en op welke wijze dient dat te gebeuren?'.
- Er is sprake van een drempelverlagende werking van uit het ACT-project naar de TGV-in strikte zin.

4 Een terugblik en vooruitblik

In dit hoofdstuk wordt weergegeven hoe de teamleden oordelen over het project zoals zich dat in het afgelopen half jaar ontwikkeld heeft. Na deze stand van zaken worden de aandachtspunten van het ACT-team voor de resterende projectduur weergegeven.

Bij de terugblik is een indeling gemaakt naar drie onderwerpen:

- 1 de (interdisciplinaire) samenwerking en het werkplezier;
- 2 het aanbod dat tot nog toe werd gerealiseerd;
- 3 het oordeel over (de inhoud van) het project tot nog toe.

De gegevens uit dit hoofdstuk zijn ontleend aan de interviews met de teamleden.

De (interdisciplinaire) samenwerking en het werkplezier

Het ACT-team is unaniem positief in haar oordeel over de interdisciplinaire samenwerking binnen de adviesbesprekingen en de teambesprekingen. Er is binnen het project een onderlinge team-samenwerking gegroeid die heel positief werkt. Dit heeft een tweeledige uitwerking. De multidisciplinaire advies- en team-besprekingen worden daardoor als heel waardevol ervaren, hetgeen bijvoorbeeld blijkt uit de uitspraak "ik heb ervaren dat ik samen met collega's meer kon doen dan ik aanvankelijk dacht."

De goede onderlinge samenwerking draagt er ook toe dat men positief is over het persoonlijk welbevinden binnen het werk. Alleen de psycholoog noemt een nadelige kant aan de werkzaamheden binnen het ACT-project. Zij voelt zich minder betrokken dan bij het TGV-werk in strikte zin. Dit heeft in de eerste plaats te maken met de eenmalige bemoeienis die het advieswerk kenmerkt. Verder heeft het ook te maken met de status van free-lancer. Een derde factor is haar ervaring dat de terugkoppeling van kortdurende begeleidings- en consultatiezaken onvoldoende uit de verf komt. Hierdoor heeft zij het idee onvoldoende zicht te houden op de kortdurende begeleidingen en consultaties.

Het gerealiseerde aanbod tot nog toe

De algemene teneur van de interviews is, dat het aantal hulpvragers, dat zich tot nog toe aanmeldde bij het project, beneden de verwachtingen is gebleven. Met name pleegouders hebben opvallend weinig gereageerd. In het allereerste begin bestond zelfs de vrees dat er een hausse aan klachten van pleegouders zou komen. Het beperkt aantal hulpvragen dat wel binnenkwam, had als voordeel dat men binnen de beperkte tijd die de projectbegeleider beschikbaar had het project (organisatorisch) goed op poten kon zetten.

Tot nog toe is er wegens tijdgebrek, na de uitgebreide startcampagne weinig gedaan aan voorlichting, publiciteit en communicatie naar buiten. Het ontwikkelen van het hulpaanbod heeft veel meer tijd gekost dan men zich van te voren had gerealiseerd. Daarmee is in feite gekozen voor de weg om het project langzaam en kwalitatief goed op te bouwen. Dit betekent dat het in de nabije toekomst van groot belang is om aandacht te gaan besteden aan de publiciteit wil het project zijn waarde kunnen bewijzen, aldus de meeste geïnterviewden.

Het oordeel over het project tot nog toe

In het algemeen is men tevreden over de inhoud en het verloop van de adviesbesprekingen, daarbij wordt echter benadrukt dat het project op alle fronten nog in ontwikkeling is. Men heeft het idee in het korte tijdsbestek van één bespreking over het algemeen een waardevolle bijdrage te kunnen leveren aan de oplossing van een probleemsituatie.

De pedagoog die de kortdurende consultatie van begeleidend maatschappelijk werkers uitvoert, vindt dat het effect van deze consultaties beperkt blijft. Hij ervaart dat het moeilijk is om aan maatschappelijk werkers in een dergelijk kort tijdsbestek over te brengen, dat ze pleeggezinsituaties wat diepgaander moeten bekijken.

De wijze waarop het project zich tot nog toe ontwikkeld heeft, kent een aantal beperkingen/knelpunten, zo blijkt uit de interviews.

- De beoogde brede doelgroep wordt nog niet bereikt. Gezien de ernst van de probleemsituaties die ingebracht worden, is er geen sprake van een preventieve benadering.
- De verwachtingen van de hulpvragers (bijvoorbeeld ten aanzien van onderzoek en rapportage) zijn niet altijd goed ingeschat.
- De ervaring die de teamleden meebrengen vanuit het werken binnen de TGV-in strikte zin kent ook nadelen, volgens één van de geïnterviewden.
 - . Teamleden denken snel vanuit bepaalde ervaringsfeiten zoals 'twee kinderen uit hetzelfde gezin in één pleeggezin is een te zware belasting'. Dit schrikt begeleidend maatschappelijk werkers af.
 - . Hulpvragers worden soms overvallen door een veelheid aan vragen.
 - . Gezien de eigen deskundigheid is men soms te weinig geneigd om andere deskundigen in te schakelen.
- Er is onvoldoende teruggekeken naar de projectbeschrijving, de uitgangspunten en de ontwikkelde criteria.
- Het werken met free-lancers maakt het lastig om een juist overzicht te houden van het beschikbare financiële budget.

Aandachtspunten voor de nabije toekomst

Er wordt een aantal aandachtspunten voor de resterende projectduur genoemd.

- De goede zaken die binnen het project ontwikkeld zijn vasthouden, zoals de werkwijze binnen de adviesbespreking en de verslaglegging.
- De tijdsbesteding van de projectbegeleider en de secretariaatsmedewerker kritisch blijven volgen. Zo wordt er nog teveel tijd besteed aan de verslaglegging van de adviesbesprekingen.
- Een meer externe gerichtheid ontwikkelen.
- Afbakenen waarin het ACT-project anders, meer of beter is dan anderen dient onderdeel uit te maken van deze externe communicatie. Dit moet gebeuren door:
 - . meer bekendheid te geven aan het feit dat het project er is;
 - . zelf beter geïnformeerd te raken over de mogelijkheden van RIAGGS;
 - . zelf inzicht te krijgen in wat men elders doet en hoe men het elders doet (door kennisname van andere onderzoeken en dergelijke).
- Een centraal aandachtspunt is de vraag in hoeverre met de beschikbare financiële middelen in voldoende mate kan worden ingespeeld op een toenemende behoefte aan ondersteuning. De directeur signaleert daarbij vooral een knelpunt ten aanzien van de inzetbaarheid van de maatschappelijk werker. Dit is wellicht deels op te vangen door het inzetten van externe deskundigheid (home-training).

- Inhoudelijk niet alleen elkaars werk goed kunnen blijven volgen maar ook methodisch van elkaar leren (bijvoorbeeld door methodiekbeprekingen).
- Tegen het licht van de ontwikkelingen binnen de pleegzorg (het instellen van regionale voorzieningen voor pleegzorg) dient er voor gewaakt te worden dat het project, in zijn huidige opzet blijft bestaan gedurende de duur van het experiment. Als dit niet het geval is wordt het heel moeilijk om de betekenis en het effect van het project aan te geven.

5 Kenmerken van hulpvragers, hulpvragen en hulpaanbod

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een aantal registratiegegevens gepresenteerd van de eerste 27 hulpvragen die binnenkwamen bij het ACT-team en inmiddels zijn afgesloten. Behalve dat deze gegevens informatie geven over kenmerken van hulpvragers, hulpvragen en hulpaanbod, wordt getracht een antwoord te krijgen op de vraag in hoeverre het ACT-project wat betreft haar uitgangspunten tot nog toe op de goede weg is. Niet alle uitgangspunten kunnen door middel van de beschikbare registratiegegevens aan een eerste toetsing worden onderworpen. Een viertal vraagstellingen kan soms summier, soms vrij uitgebreid worden beantwoord.

- In hoeverre lijkt het beoogde hulpaanbod van 140 sessies per jaar te realiseren?
- In hoeverre richt de advisering zich met name om zaken die de opvoeding van kinderen betreft?
- In hoeverre wordt een brede doelgroep bereikt (van vrijwillige en niet-vrijwillige pleeggezinplaatsingen en begeleidende instanties)?
- In hoeverre draagt het project ertoe bij dat wordt voorkomen dat een plaatsing door gebrek aan begeleiding wordt afgebroken?

De beschikbare registratie betreft hulpvragen die wel én hulpvragen die niet in behandeling werden genomen. Een beperking van de gegevens ligt in het feit dat alleen gegevens van zaken die vóór 1 oktober werden afgesloten zijn meegenomen. Concreet betekent dit dat enkele advieszaken die in september zijn gestart buiten beschouwing blijven (er ligt maximaal drie weken tussen aanmelding en adviesbespreking). Verder is uit de interviewgegevens bekend dat twee gevallen van kortdurende begeleiding en twee consultaties nog niet zijn afgesloten. Voorzover hier gegevens over bekend zijn zullen deze worden meegenomen bij de beantwoording van bovenstaande vragen.

5.2 Het aantal hulpvragen en het gerealiseerde hulpaanbod

Alvorens de vraag te beantwoorden in hoeverre het beoogde hulpaanbod is gerealiseerd, worden enkele kwantitatieve gegevens gepresenteerd. In onderstaande tabel is weergegeven wanneer de afgehandelde hulpvragen binnenkwamen.

**Tabel 1: Aantal (afgehandelde) hulpvragen per maand (van aanmelding)
(n = 27)**

Vóór 26 april 1991	5
tussen 26 april en 1 mei	2
mei 1991	6
juni 1991	6
juli 1991	3
augustus 1991	1
september 1991	4
Totaal	27

De tabel laat zien dat:

- er voor de officiële start van het project (op 26 april) al vijf keer een hulp-aanbod werd gestart;
- het aantal hulpvragen in de maanden mei en juni gelijk is gebleven;
- het aantal hulpvragen in de vakantiemaanden is teruggelopen; (in de zomer-vakantie heeft het project ook twee weken stil gelegen).

Het aantal geregistreerde hulpvragen in september geeft geen juist beeld omdat alleen afgesloten zaken zijn meegeteld. Op basis van het bovenstaande kunnen we dus alleen concluderen dat er geen toename is geweest in de maand juni, in vergelijking met mei en dat het project vermoedelijk vanwege de zomervakantie een terugval in het aantal aanmeldingen heeft gehad.

Deze 27 zaken hebben de volgende kenmerken:

- één op de drie hulpvragen werd niet in behandeling genomen (zeventien hulpvragen wel, tien hulpvragen niet);
- bij de zeventien zaken die in behandeling werden genomen werd veertien keer een advies gegeven, twee keer kortdurende begeleiding en één keer consultatie;

Er lopen op dit moment nog twee zaken van kortdurende begeleiding en twee consultaties. Op basis van alle beschikbare gegevens is de schatting dat één op de drie keer (kortdurende) begeleiding/consultatie wordt gegeven.

Toetsing van het geschatte criterium ten aanzien van de omvang van het hulp-aanbod

Bij de voorbereiding van het project werd het aantal te realiseren sessies geschat op 140 per jaar.

Onderstaande gegevens geven een beeld van het gerealiseerde aantal sessies gedurende de eerste vijf maanden van het project. Men dient zich hierbij echter te realiseren dat het gaat om de startfase van het project en dat een belangrijk deel van de eerste vijf maanden in de zomervakantie valt.

Tabel 2: Gerealiseerde aantal sessies per hulpaanbod (periode 26 april - 1 oktober)

Type hulpaanbod	Aantal sessies
9 advieszaken	9
1 advieszaak + psychiatrisch consult	2
1 consultatie	4
2 kortdurende begeleidingen ¹⁰	7
Totaal	22

In totaal werden 22 sessies gerealiseerd bij de zaken die reeds zijn afgesloten. Bij de (kortdurende begeleidingen/consultaties die nog lopen zijn in de periode tot 1 oktober ongeveer zeventien sessies gehouden (zo blijkt uit de interviewgegevens). Dit brengt het totaal aantal sessies op 39, terwijl volgens het vooraf gestelde criterium in een periode van vijf maanden geschat werd dat 58 sessies gehouden zouden kunnen zijn. Het geschatte hulpaanbod is qua omvang dus niet gerealiseerd. Dit komt overeen met de teneur van de interviews die met de teamleden werden gehouden. Hierin wordt steeds gesteld dat er meer aan publiciteit moet worden gedaan. Bovenstaande gegevens leiden echter tot de conclusie dat er meer moet gebeuren dan publiciteit alleen; er moet 'acquisitie' gepleegd worden voor het ACT-project.

5.3 Wat is de aard van de hulpvragen

Inhoud van de hulpvragen

In de uitgangspunten van het project is gesteld dat de advisering zich met name richt op zaken die de opvoeding van kinderen betreft. De pleegzorg wordt echter gekenmerkt door een complexiteit die voortkomt uit het feit dat er veel actoren bij betrokken zijn (natuurlijke ouders, pleegouders, pleegkind, eigen kinderen van pleegouders, begeleidend maatschappelijk werker, begeleidende instelling). We zijn daarom nagegaan welke elementen onderdeel uitmaken van de hulpvraag.

In onderstaande tabel is het resultaat weergegeven van de kwalitatieve analyse die is toegepast op de hulpvraag zoals deze door het ACT-team is beschreven. (Het gaat hierbij om de hulpvraag zoals deze door de hulpvrager bij de telefonische aanmelding is gesteld).

¹⁰ De beide kortdurende begeleidingen werden tussentijds bijgesteld. In één geval vond een tussentijdse verwijzing plaats naar de TGV-in strikte zin. In het tweede geval is de begeleiding niet doorgegaan, omdat in onderling overleg met de bestaande hulpverlening bleek dat er geen goede onderlinge afstemming mogelijk was. De bestaande hulpverleners hebben onderling de hulp aan het gezin geregeld.

Tabel 3: De inhoud van de hulpvraag tijdens de telefonische aanmelding

	In behandeling genomen hulpvragen (n=17)	alle hulpvragen (n=27)
Gedragsmoeilijkheden pleegkind	8	11
De plaatsing	7	10
Advies hulpverleningsmogelijkheden /verzoek onderzoek	5	9
Relaties tussen (bij de opvoeding) betrokkenen	4	9
Anders o.a.	8	10
- informatief		
- ondersteuning pleegouders		
- ondersteuning hulpverlening		
Totaal	32	49

De categorie die het meest duidelijk naar de opvoeding verwijst namelijk 'gedragsmoeilijkheden pleegkind' scoort bij de in behandeling genomen hulpvragen én bij alle hulpvragen het hoogst. Het verschil met de andere categorieën is echter klein. Vragen naar 'de plaatsing' van het kind zijn bijna even vaak aan de orde. Primair is dan de vraag: is het kind in dit pleeggezin op de goede plaats? Maar het gaat ook om de behoefte aan ondersteuning bij het tot de beslissing komen over een uithuisplaatsing en het vaststellen van de bedoeling van - en het soort van plaatsing (definitief of tijdelijk). Problemen in de relaties tussen betrokkenen scoren - vooral als we kijken naar 'alle hulpvragen' - inderdaad ook hoog.

We kunnen dus concluderen dat de hulpvraag bij aanmelding breder is dan wordt aangegeven in de uitgangspunten van het project. Dat neemt niet weg dat de leden van het ACT-team op de vraag 'waar ligt het accent van de hulpvraag (bij aanmelding)' aangeven dat dit in tweederde van de gevallen bij het gedrag/de problematiek van het kind ligt.

Niet in behandeling genomen hulpvragen

Een volgende vraag die zich aandient is welke hulpvragen niet in behandeling zijn genomen en waarom niet. In totaal gaat het hierbij om tien hulpvragen, die deels ook ingetrokken werden door de hulpvrager zelf.

Onderstaand is een aantal gegevens weergegeven.

Tabel 4: Niet in behandeling genomen hulpvragen (n = 10)

Meningsverschillen tussen cliëntsysteem en beg. instantie	
- hulpvrager is het oneens met procedure ACT-team	1
- hulpvrager kiest voor procedure om klacht in te dienen	1
- hulpvrager zal begeleidend maatschappelijk werker vragen mee te gaan; heeft niet teruggebeld	1
- hulpvrager vindt zelf gesprek zonder gezinsvoogd niet zinvol	1
Hulpvraag wegens inhoud niet in behandeling genomen	
- verzoek versnelde procedure om therapeutisch gezin te worden	1
- hulpvraag betreft 'vinden geschikt pleeggezin'	1
Hulpvraag kwam in te laat stadium	
- beslissing tot uithuisplaatsing werd al genomen voor adviesbespreking kon plaatsvinden	2
Verwezen naar de TGV-in strikte zin	1
Onbekend	1
Totaal	10

In ongeveer de helft van de zaken die niet in behandeling zijn genomen, gaat het om conflictsituaties binnen het veld van actoren (zoals (ex-)pleegouders, grootouders, begeleidende instantie en dergelijke). Het is duidelijk dat de procedure die het ACT-team hanteert om de begeleidende instantie in principe altijd bij de behandeling van de hulpvraag te betrekken, tot gevolg heeft dat niet alle hulpvragers aan de bak komen.

De telefonische melding kwam bij zes van de tien hulpvragen (die niet in behandeling werden genomen), van pleegouders of andere particulieren. Zaken die wel in behandeling werden genomen werden bijna altijd aangemeld door instanties (vijftien van de zeventien zaken). We komen hier in de volgende paragraaf nader op terug.

Aanpassing hulpvraag

De laatste vraag die we hier aan de orde willen stellen is de vraag in hoeverre de omschrijving van de hulpvraag (door het ACT-team) veranderd is als de ACT-teamleden de stukken hebben bestudeerd en de adviesbespreking is gehouden.

Tabel 5: De inhoud van de hulpvraag tijdens de telefonische aanmelding en na de adviesbespreking

	Bij tel. aanmelding (n=17)	na adviesbespr. (n=17)
Gedragsmoeilijkheden pleegkind	8	3
De plaatsing	7	5
advies hulpverleningsmogelijkheden /verzoek onderzoek	5	2
Relaties tussen (bij de opvoeding) betrokkenen	4	5
Informatief	2	2
ondersteuning/aanpak pleegouders	1	7
ondersteuning/rol hulpverl.	1	3
Anders	4	5
Totaal	32	32

Bovenstaande tabel laat zien dat er nogal wat veranderd is in de omschrijving van de hulpvraag als de adviesbespreking eenmaal is gehouden. In de omschrijving van de hulpvraag wordt dan veel vaker vermeld dat pleegouders ondersteuning nodig hebben of dat de aanpak van de pleegouders nadere aandacht verdient. De gedragsmoeilijkheden van het pleegkind worden daarentegen veel minder vaak als zodanig genoemd. De hulpvraag wordt dus eerst gedefinieerd in termen van de pleegouders en vervolgens in termen van de hulpverlening. We kunnen deze gegevens nog aanvullen met de gegevens over de vraag waar het ACT-team zelf het accent legt bij de hulpvraag (tijdens de aanmelding én na de adviesbespreking). Voor alle duidelijkheid: het gaat hier enerzijds om de accentlegging bij de hulpvraag zoals deze door de hulpvrager bij aanmelding wordt gesteld en anderzijds zoals deze door het ACT-team wordt gezien na de adviesbespreking.

Tabel 6: Het accent van de hulpvraag bij aanmelding en na adviesbespreking

	Bij tel. aanmelding (n=17)	na adviesbespr. (n=17)
Bij het gedrag/problematiek kind	12	5
Bij de relatie kind en pleegouders	-	1
Bij het opvoedkundig handelen pleegouders	-	2
Bij de relatie natuurlijke ouders pleeggezin	-	1
Bij de relatie natuurlijke ouders en kind	1	1
Bij de vaardigheden begeleidend maatschappelijk werker	-	1
Bij de relatie begeleidend maatschappelijk werker en pleegouders	-	1
Anders	6	7
Totaal	19*	19*

* Een enkele maal werd meer dan een antwoord gegeven.

De concentratie van accenten in de categorie 'het gedrag, de problematiek van het kind' is sterk verminderd. Na de adviesbespreking blijkt een groot aantal hulpvragen een ander accent te hebben gekregen. Dit kan twee dingen betekenen.

- De hulpvraag is tijdens de adviesbespreking voor hulpvrager en ACT-team verder uitgekristalliseerd en heeft daarmee een ander accent gekregen.
- Het ACT-team is met de hulpvraag 'op de loop gegaan' en daardoor zijn andere accenten gelegd.

Vermoedelijk zijn beide processen aan de orde. De eindevaluatie biedt ons informatie over de vraag in hoeverre de hulpvrager van mening is dat het gerealiseerde hulpaanbod aansloot op zijn/haar hulpvraag (door middel van de vragenlijsten die aan elke hulpvrager worden toegezonden).

5.4 Kenmerken van hulpvragers

Binnen het ACT-project wil men een brede doelgroep bereiken van vrijwillige en niet-vrijwillige pleeggezinplaatsingen en begeleidende instanties. Onderstaand worden enkele kenmerken van hulpvragers weergegeven. Op basis hiervan kan worden vastgesteld in hoeverre een brede doelgroep is bereikt.

Tabel 7: Omschrijving hulpvrager

	alle hulpvragen (n = 27)	In behandeling genomen hulpvragen (n = 17)
Instelling jeugdhulpverlening ((gezins)-voogdij, adviesbureau)	17	14
Intramurale instelling	1	1
Raad voor kindbescherming	1	-
Pleeggezin/adoptiegezin	6	1
Andere particulieren	2	1

We hebben er al eerder op gewezen: het aantal hulpvragen van particulieren (inclusief pleeggezinnen) staat nog redelijk in verhouding tot het aantal hulpvragen van instellingen, wanneer we kijken naar **alle** hulpvragen die werden gesteld. Circa eenderde van alle hulpvragen kwam van pleeggezinnen of andere particulieren (een ex-pleeggezin en een oma).

Bij de hulpvragen die in behandeling werden genomen, is de verhouding veel schever: één op de tien hulpvragen kwam van particulieren.

Wat betreft de spreiding binnen instellingen kan vermeld worden dat in totaal elf verschillende instellingen een beroep deden op het project. Deze instellingen zijn in negen verschillende plaatsen gevestigd¹¹ (vijf plaatsen in Noord-Brabant, twee plaatsen in Limburg en twee plaatsen in Gelderland). Het aantal hulpvragen per instelling varieert van één hulpvraag tot vijf hulpvragen per instelling. De grootste groep (zeven instellingen) kwam één keer met een hulpvraag.

¹¹ In één geval is de plaats van vestiging onbekend.

Indien de hulpvraag in behandeling werd genomen, zijn gegevens over het pleeggezin, waarop de hulpvraag betrekking heeft, geregistreerd. De zeventien in behandeling genomen hulpvragen hadden betrekking op 22 kinderen. De verdeling naar soort maatregel is onderstaand weergegeven.

Tabel 8: Soort maatregel (n = 22)

OTS	15
Voogdijmaatregel	4
Vrijwillige hulp	3
Totaal	22

De verhouding tussen vrijwillige en niet-vrijwillige pleeggezinplaatsingen is nogal scheef: bij slechts drie van de 22 kinderen gaat het om vrijwillige hulp. In de navolgende tabel is de verdeling naar soort plaatsing weergegeven.

Tabel 9: Soort plaatsing (n = 22)

Langdurende plaatsing	12
Kortverblijfgezin	1
Gastgezin	1
Internaat	2
Karakter plaatsing nog onduidelijk	5
Onbekend	1
Totaal	22

Bij de helft van de kinderen is sprake van een langdurende pleeggezinplaatsing. Bij vijf kinderen is het karakter van de plaatsing nog niet duidelijk. Er zijn ook hulpvragen gesteld over twee kinderen die niet in een pleeggezin, maar in een internaat verblijven.

Enkele andere gegevens over de (pleeg)kinderen zijn:

- 8 kinderen zijn jonger dan 5 jaar; 9 kinderen zijn tussen 5 en 10 jaar; 5 kinderen zijn tussen 10 en 15 jaar;
- de meeste kinderen (18 van de 22) zijn uit Nederland afkomstig;
- de tijdsduur dat de kinderen al in een pleeggezin verblijven varieert sterk:
 - . 6 kinderen zijn korter dan 3 maanden in het gezin;
 - . 5 kinderen verblijven tussen 3 en 12 maanden in het gezin;
 - . 5 kinderen zijn reeds 1 tot 3 jaar in het gezin en 5 kinderen al langer dan 3 jaar¹²;
- 10 kinderen hebben eerder in een ander (pleeg)gezin gewoond; 7 kinderen verbleven (ook) in een (ander) tehuis.

¹² Van twee kinderen is de verblijfsduur in het gezin onbekend. Bij twee andere kinderen, die in een internaat verblijven, gaat het om de verblijfsduur in het internaat.

Conclusie

Ten aanzien van de vraag in hoeverre (tot nog toe) een brede doelgroep is bereikt, kunnen we concluderen dat dit slechts in beperkte mate het geval is. Slechts één op de tien hulpvragen die in behandeling zijn genomen, is afkomstig van pleeggezinnen of andere particulieren. Bij slechts 3 van de 22 kinderen waarop de hulpvragen betrekking hadden is sprake van vrijwillige hulp. Bij de plaatsingen overheersen de langdurende plaatsingen.

Gegevens die een positieve indicatie zijn voor het bereiken van een brede doelgroep zijn:

- de hulpvragen vanuit de instellingen (in totaal gaat het om negentien vragen) zijn afkomstig van elf verschillende instellingen;
- de kinderen, waarop de hulpvragen betrekking hebben, variëren sterk wat betreft formele kenmerken (leeftijd, verblijfsduur in het (pleeg)gezin, eerdere verblijf in gezin of tehuis).

5.5 In hoeverre kan er preventief gewerkt worden binnen het project

De preventieve benadering binnen het project wordt geconcretiseerd in het uitgangspunt dat het project (ook) een bijdrage wil leveren aan het voorkomen dat een plaatsing voortijdig wordt afgebroken, ten gevolge van het ontbreken van voldoende hulp/begleiding.

We beschikken over beperkte gegevens die direct aansluiten bij dit uitgangspunt. Dit betreft de vraag (in het registratieformulier): 'in hoeverre heeft het ACT-aanbod er toe bijgedragen dat het afbreken van de pleeggezinplaatsing is voorkomen?'

Tabel 10: Heeft het project bijgedragen aan voorkomen van afbreken pleeggezinplaatsing (n = 17)

In belangrijke mate	1
In beperkte mate	1
Nog niet te zeggen	2
Afbreken pleeggezinplaatsing was niet aan de orde	13
Totaal	17

In driekwart van de gevallen blijkt de dreiging tot mislukking van een pleeggezinplaatsing (volgens de ACT-teamleden) niet aan de orde te zijn. In vier gevallen heeft het project hier (mogelijk) wel toe bijgedragen. In dit verband willen we nogmaals vermelden dat twee hulpvragen niet in behandeling zijn genomen, omdat een uithuisplaatsing al een voldongen feit was geworden.

In het algemeen is het voorkomen dat een plaatsing voortijdig wordt afgebroken, tot nog toe, binnen het project weinig aan de orde geweest.

We beschikken nog wel over enkele gegevens die informatie geven over de vraag of er in het algemeen sprake is van een preventieve benadering binnen het project. Het gaat hierbij om inschattingen die door het ACT-team zijn gemaakt.

- 7 van de 17 hulpvragen vormen nog niet langer dan 3 maanden een vraag of probleem. In totaal 12 hulpvragen spelen maximaal 6 maanden;
- 4 hulpvragen zijn niet problematisch van karakter, doch hebben een sterk informatief karakter.

De 13 resterende hulpvragen verwijzen geen van alle naar een crisissituatie, doch kregen van het ACT-team het etiket 'over langer periode problematisch'.

- 11 (van de 17) hulpvragers hadden alvorens aan te kloppen bij het ACT-team alleen hulp gevraagd bij de eigen (begeleidende) instelling of in het geheel nog geen hulp gevraagd.

Conclusie

Het voorkomen van het voortijdig afbreken van een pleeggezinplaatsing is (nog) weinig aan de orde geweest. De registratiegegevens laten echter zien dat een gedeelte van de hulpvragen vermoedelijk wel een preventieve component bezitten: eenderde van de hulpvragen is nog maar vrij kort geleden ontstaan en een meerderheid van de hulpvragers heeft hoogstens bij de eigen (begeleidende) instelling om hulp gevraagd. De registratiegegevens geven daarmee wat betreft mogelijkheden tot een preventieve benadering een positiever beeld dan de interviewgegevens. Een dergelijk verschil heeft vermoedelijk ook te maken met de wijze waarop preventie in dit verband gedefinieerd wordt. Er is door het ACT-team geen invulling aan dit begrip gegeven.

5.6 Samenvatting

In dit hoofdstuk is een aantal kenmerken van hulpvragers, hulpvragen en hulp-aanbod weergegeven en werd een voorlopig antwoord gegeven op de vraag in hoeverre een viertal uitgangspunten van het project worden gerealiseerd. Uit de gegevens blijkt dat het beoogde aantal sessies (over de eerste periode van 5 maanden) voor tweederde werd gerealiseerd. Daarbij gaat het vooral om advieszaken. Eén op de drie hulpvragen werd niet in behandeling genomen. Er zijn nog te weinig gegevens voorhanden om te kunnen zeggen of er sprake is van een stijging in het aantal hulpvragen. Op basis van het gerealiseerde aanbod krijgt men echter sterk de indruk dat er actief aan acquisitie moet worden gedaan.

De aard van de hulpvragen kan in de uitgangspunten breder en nader omschreven worden. Hulpvragen blijken betrekking te hebben op vier elementen:

- de gedragsmoeilijkheden van een pleegkind;
- de plaatsing in het pleeggezin of elders;
- de vraag om advisering in hulpverleningsmogelijkheden of het verzoek om onderzoek;
- de relaties tussen verschillende actoren binnen de pleegzorg.

De invulling van de hulpvraag blijkt te veranderen als deze eenmaal in behandeling is genomen. De sterke focus op 'gedragsmoeilijkheden kind' verdwijnt ten gunste van de diverse andere elementen van een hulpvraag.

Het grootste deel van de hulpvragen die **niet** in behandeling zijn genomen, is afkomstig van pleeggezinnen en heeft betrekking op meningsverschillen tussen de begeleidend maatschappelijk werker en diverse andere actoren binnen de pleegzorg. Ten aanzien van deze beide categorieën ('pleeggezinnen' en 'meningsverschillen') vindt dus een selectie plaats.

Er is tot nog toe geen brede doelgroep bereikt van pleeggezinnen én begeleidend maatschappelijk werkers en van vrijwillige en niet-vrijwillige hulpverlening. De meeste hulpvragen kwamen van begeleidend maatschappelijk werkers en hadden betrekking op niet-vrijwillige plaatsingen. Een relativering in dit verband is gelegen in het feit dat maatschappelijk werkers in een (onbekend) aantal gevallen opbelden mede namens het pleeggezin¹³.

Een preventieve aanpak - via het voorkomen van het voortijdig afbreken van een pleeggezinplaatsing - is tot nog toe weinig aan de orde geweest. Hulpvragen worden echter beslist niet altijd pas in een laat stadium aangemeld en nadat men eerst bij diverse andere hulpverleners heeft aangeklopt.

13 Eén keer werd dit expliciet vermeld op het registratieformulier.

6 Waardering en ervaringen van instellingen en pleegoudercontactgroepen

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt weergegeven hoe begeleidende instellingen en pleegoudercontactgroepen - als (potentiële) gebruikers van het ACT-project - denken over dit experiment¹⁴.

In het kader van deze tussenevaluatie zijn vertegenwoordigers van instellingen (coördinatoren/praktijkbegeleiders) en contactpersonen van pleegouder-gespreksgroepen benaderd met vragen over:

- de bekendheid met het project;
- het oordeel over het project;
- de (eventuele) ervaringen met het project;
- de behoefte aan ondersteuning en advisering bij de opvoeding van pleegkinderen/de begeleiding van pleeggezinnen;
- belemmerende en bevorderende factoren om gebruik te maken van het project.

In paragraaf 3.1 werd er reeds op gewezen, dat de pleegoudercontactgroepen pas onlangs (in november 1991) uitgebreid geïnformeerd werden over het project. De contactpersonen hebben, als pleegouders zijnde, in april 1991 alleen de folder gekregen. Dit betekent dat we van deze contactpersonen nog niet veel kunnen verwachten wat betreft bekendheid met en oordeel over het ACT-project.

Bij de benadering van de instellingen is onderscheid gemaakt tussen instellingen, waarvan de maatschappelijk werkers al meer dan eens gebruik maakten van het project, en instellingen waarbij dat niet het geval was (terwijl dit wel de verwachting was van het ACT-team).

Instellingen die gebruik maakten van het ACT-project

De coördinatoren/praktijkbegeleiders van de vijf belangrijkste instellingen uit deze categorie zijn benaderd voor deelname aan het onderzoek. Zij hebben allen meegedaan door middel van een interview dat ofwel ter plekke ofwel telefonisch werd afgenomen. Bij één instelling is de verkregen informatie beperkt gebleven, omdat het niet gelukt is om een coördinator of praktijkbegeleider te interviewen. De directeur van deze instelling heeft een globale beantwoording van de vragen gegeven. Deze coördinatoren worden verder in dit hoofdstuk aangeduid als de geïnterviewde coördinatoren.

Van de zeventien hulpvragen die in behandeling werden genomen, kwamen er acht van maatschappelijk werkers van deze instellingen. Ook een groot deel van de tien hulpvragen die niet in behandeling werden genomen, kwam van maatschappelijk werkers van deze instellingen of van pleegouders die door maatschappelijk werkers van deze instellingen worden begeleid. Hiervan ontbreekt echter een exacte opgave.

14 Het gaat hier niet om concrete ervaringen van begeleidende maatschappelijk werkers en pleegouders die daadwerkelijk gebruik gemaakt hebben van het project. Deze mensen komen aan het woord in de eindevaluatie van het project (via de vragenlijsten die iedere hulpvrager na afsluiting van het contact met het ACT-team krijgt toegezonden).

De vijf instellingen die meewerkten aan het onderzoek hebben de volgende kenmerken.

- Het aantal pleeggezinnen dat op dit moment vanuit de instellingen wordt begeleid, varieert per instelling en ligt tussen de 75 en 150.
- Bij alle instellingen gaat het om justitiële en vrijwillige plaatsingen; bij drie instellingen overheerst het aantal justitiële plaatsingen.
- Meestal maakt pleeggezinsselectie en begeleiding maar een beperkt onderdeel uit van de case-load van de maatschappelijk werkers. Bij één instelling is dat zeker niet het geval; één op de drie kinderen van de case-load van deze maatschappelijk werkers betreft een pleeggezinplaatsing.

Instellingen die niet of nauwelijks gebruik maakten van het ACT-project

Er werden zeven instellingen, die in Noord-Brabant of Limburg gevestigd zijn benaderd met een (korte) schriftelijke vragenlijst over het ACT-project. Hier-van hebben er drie de vragenlijst schriftelijk geretourneerd. Dit betekent een respons van minder dan 50%. De ervaringen met het maken van afspraken met coördinatoren of praktijkbegeleiders van instellingen uit de eerste categorie, doen vermoeden dat de beperkte respons gedeeltelijk te maken heeft met de drukke werkzaamheden van deze mensen.

De drie instellingen die meewerkten aan het onderzoek hebben geen van alle gebruik gemaakt van het project. Deze instellingen hebben op dit moment te maken met respectievelijk circa 60, circa 80 en circa 100 pleeggezinnen die vanuit hun instelling begeleid worden.

Pleegoudercontactgroepen

Er bestaan twaalf pleegoudercontactgroepen in de provincies Noord-Brabant en Limburg. Hiervan zijn er vijf benaderd voor deelname aan het onderzoek. Slechts twee contactpersonen van deze vijf pleegoudergespreksgroepen hebben de toegezonden vragenlijst geretourneerd. In beide gevallen was maar een gedeelte van de vragen ingevuld. Dit heeft vermoedelijk (ook) te maken met de onbekendheid met het project. Dit betekent echter wel dat de visie van pleeg-ouders ten aanzien van het project (hun wensen en behoeften) in feite onder-belicht blijft binnen deze tussenevaluatie. In voorgaande hoofdstukken is reeds geconstateerd dat het aantal hulpvragen met name van pleegouders achter is gebleven bij de verwachtingen. Door de beperkte respons vanuit de pleegouder-gespreksgroepen biedt het onderzoek slechts beperkte informatie over moge-lijke achtergronden van deze constatering.

Een van de contactpersonen geeft aan dat er vanuit hun pleegoudergespreks-groep al diverse keren een beroep is gedaan op het ACT-project. (In totaal kwamen twee van de zeventien hulpvragen die in behandeling werden genomen direct van pleegouders, terwijl in één geval de hulpvraag zowel door de maat-schappelijk werker als door de pleegouders werd gesteld).

Een opmerking vooraf

Voordat we starten met een weergave van meningen en waarderingen van (potentiële) gebruikers van het ACT-project geven we een opmerking weer, afkomstig van één van de geïnterviewden. Deze merkte terecht op dat elke nieuwe vorm van hulpverlening tijd nodig heeft om geïntegreerd te raken; een periode van een half jaar is hiervoor veel te kort. Hiermee hopen we het onderstaande in het juiste perspectief geplaatst te hebben.

6.2 Bekendheid met en gebruik van het project

De acht instellingen die al dan niet gebruik maakten van het project en meewerkten aan het onderzoek, zijn alle op de hoogte van het bestaan van het project. Ze zijn hierover geïnformeerd via de brochure en de folder, die tijdens de voorlichtingscampagne zijn verspreid. Voor drie van de vijf instellingen die gebruik maakten van het project geldt bovendien dat de geïnterviewde coördinatoren al eerder en op andere wijze geïnformeerd waren over het experiment via intensieve contacten met de TGV-Zuid, met de Centrale voor Pleeggezinnen of via deelname aan de werkgroep die heeft geleid tot oprichting van de TGV-Zuid.

Binnen alle instellingen zijn activiteiten ondernomen om de maatschappelijk werkers te informeren over het project. Altijd gebeurde er meer dan alleen het verspreiden van de folders. Vaak werd er in team-overleg of unit-overleg nader over gesproken. Bij één instelling werden de maatschappelijk werkers met eventuele vragen of opmerkingen verwezen naar het betreffende interne werkteam (pleegzorg). Bij een andere instelling werd de directeur van de TGV-Zuid uitgenodigd voor nadere voorlichting en uitwisseling. Het feit dat de projectbegeleider van het ACT-project gewerkt heeft bij een van de twee instellingen die het meest gebruik maakten van het project, zal zeker bijgedragen hebben aan de bekendheid aldaar van het project.

De twee instellingen die het meest gebruik maakten van het ACT-project verschillen enigszins wat betreft (ongeschreven) beleid ten aanzien van het gebruik van het project. Bij de ene instelling is het uitgangspunt dat maatschappelijk werkers zelf het initiatief nemen als zij behoefte hebben aan ondersteuning. Daarnaast kan het feit dat maatschappelijk werker en praktijkbegeleider niet op een lijn zitten, aanleiding zijn om gebruik te maken van het project. Het ACT-Project vervult dan de functie van neutrale derde.

Bij de andere instelling is het project besproken binnen een inhoudelijk overleg (van praktijkbegeleiders en maatschappelijk werkers) ten aanzien van beleid inzake hulpverlening. Het gezamenlijk standpunt is minder vrijblijvend en luidt als volgt:

- het project moet goed benut worden (voor betere diagnose en betere behandelingslijnen);
- de ervaringen dienen geëvalueerd te worden.

Door de andere mondeling geïnterviewde coördinatoren van instellingen zijn eveneens uitspraken gedaan over het gebruik van het project:

- Het project kan gebruikt worden in individuele gevallen, bij gecompliceerde problemen.
- Het project is in het stafoverleg besproken. Dit heeft geresulteerd in de stellingname dat het project een van de mogelijkheden is ter optimalisering van de pleegzorgbegeleiding. Er zijn ook andere mogelijkheden, zoals home-training bijvoorbeeld. Het initiatief om van de aanwezige mogelijkheden gebruik te maken moet vooral komen van unit-hoofden (praktijkbegeleiders).
- Er is geen beleid ten aanzien van het gebruik van het project, doch positieve ervaringen die zijn opgedaan worden benadrukt en uitgedragen in het stafoverleg. Het project kan vooral een functie hebben bij gecompliceerde zaken namelijk:
 - conflicten tussen ouders en pleegouders (de TGV kan dan als neutrale deskundige fungeren);
 - gedragsmoeilijkheden van kinderen (voor de begeleidend maatschappelijk werker en in het bijzonder voor pleegouders, als steun in de rug).

Twee van de drie instellingen die tot nog toe geen gebruik maakten van het project zijn op dit punt heel expliciet met de uitspraak dat Den Bosch te ver weg is (beide instellingen zijn in Zuid-Limburg gevestigd). De coördinator van de derde instelling geeft aan dat er op het moment weinig behoefte bestaat aan inhoudelijke ondersteuning bij pleeggezinbegeleiding en dat het nog niet nodig is geweest om gebruik te maken van het project.

De contactpersonen van de pleegoudergespreksgroepen geven ten aanzien van de bekendheid en het gebruik van het project de volgende informatie:

- De contactpersoon is wel op de hoogte van het bestaan van het project, doch heeft naar eigen zeggen in het geheel geen informatiemateriaal over het project ontvangen. Er is vanuit de pleegoudergespreksgroep tot nog toe geen gebruik gemaakt van het project, omdat er 'geen indicatie tot vraagstelling aanwezig was'.
- De tweede contactpersoon is ook op de hoogte van het bestaan van het project, doch is naar eigen zeggen ook niet via de folder geïnformeerd. De ervaringen die enkele leden van de pleegoudergespreksgroep inmiddels hebben opgedaan met het project, zijn binnen de gespreksgroep uitgewisseld.

6.3 Ervaringen met het project

De vijf geïnterviewde coördinatoren/praktijkbegeleiders maken melding van in totaal veertien concrete ervaringen met het ACT-project¹⁵. Een globale beoordeling van de concrete ervaringen levert het volgende beeld op:

- vijf ervaringen werden positief beoordeeld;
- negen ervaringen leverden gemengde gevoelens op of werden als matig beoordeeld;
- een ervaring werd als negatief beoordeeld.

Positieve ervaringen of onderdelen van ervaringen werden als volgt gemotiveerd.

- De TGV heeft bij pleegouders een bepaalde naam (op het gebied van deskundigheid). Het ACT-team werd ingeschakeld bij een conflict tussen ouders en pleegouders. Het advies vormde de basis voor een nieuw werkplan, dit werkt goed omdat de TGV geaccepteerd wordt als neutrale deskundige partij;
- Twee series consultaties werden zeer gewaardeerd: "je kunt je verhaal goed kwijt, hij (de orthopedagoog) is meedenkend en er is sprake van toegevoegde deskundigheid";
- De kortdurende begeleiding heeft geleid tot positieve effecten bij de maatschappelijk werker: meer consistentie in de begeleiding en in de houding naar de eigen ouders van het pleegkind;

Matige of negatieve (onderdelen van) ervaringen zijn de volgende.

- Het was heel jammer dat men het advies niet schriftelijk wilde vastleggen, dit had de functie van het advies sterker gemaakt. Naderhand heeft men zich overigens in dit opzicht volledig gecorrigeerd.
- De verwoording van het advies op papier bevatte enkele belangrijke onjuistheden.

¹⁵ De geïnterviewden kregen van te voren een lijstje met vragen toegezonden met het verzoek om ter voorbereiding van het interview ruggespraak te houden met (andere) praktijkbegeleiders en/ of uitvoerend maatschappelijk werkers.

- Het advies voegt niets nieuws toe, men wordt alleen bevestigd in de eigen ideeën. Dit geeft wel een gevoel van zekerheid maar je verwacht eigenlijk meer van een team van deskundigen.
- Een eenmalige adviesbespreking heeft slechts een matig toegevoegde waarde; er is geen sprake van een procesmatig karakter en ook niet van een vertrouwensrelatie. De betreffende praktijkbegeleider zelf is overigens iets positiever in zijn oordeel dan de maatschappelijk werkers: "deze zeggen iets te snel dat ze er weinig aan hadden".

Op basis van bovenstaande opsomming van waarderingen krijgt men de indruk dat de (kortdurende) begeleiding en consultatie meer aanslaan bij de begeleidende maatschappelijk werkers dan de eenmalige advieszaken. Een belangrijke beperking is echter dat we ten aanzien van een globale beoordeling door pleeggezinnen nauwelijks informatie hebben. Een van de contactpersonen maakt melding van "hele prettige ervaringen" van leden van de betreffende pleegoudergespreksgroep met het ACT-project.

6.4 De behoefte aan inhoudelijke ondersteuning en de belemmerende en bevorderende factoren om gebruik te maken van het ACT-project

De twee contactpersonen van pleegoudergespreksgroepen geven over de vraag of er behoefte bestaat aan ondersteuning (door het ACT-team) achtereenvolgend de volgende informatie.

- 'Toen er aanleiding toe was is er van het ACT-project gebruik gemaakt'. Geïnterviewde weet niet in hoeverre het ACT-project (in het algemeen) in de behoefte aan ondersteuning kan voorzien.
- 'Er was tot nog toe geen indicatie tot vraagstelling aanwezig. Er bestaat zeer duidelijk een behoefte aan inhoudelijke ondersteuning bij de leden van de pleegoudergespreksgroep'. "Alleen is mij niet duidelijk of deze behoefte ontstaan is uit onvrede met de inzet van maatschappelijk werker of dat hier sprake is van (de behoefte aan) inhoudelijke ondersteuning. Mijns inziens dient ook het maatschappelijk werk actief te zijn (als adviesvrager) naar het ACT. Dit gebeurt nooit".

Beide contactpersonen zijn van mening dat er geen weerstanden bestaan bij de leden van de pleegoudergespreksgroep, om gebruik te maken van het ACT-project. Een van beiden voegt daaraan toe dat dergelijke weerstanden wel bij de instanties bestaan. Hier doet zich dus duidelijk het gebrek aan inhoudelijke voorlichting van de contactpersonen gelden.

De vraag in hoeverre er binnen de instelling behoefte bestaat aan inhoudelijke ondersteuning ten aanzien van de begeleiding van pleeggezinnen, wordt door twee van de drie instellingen die geen gebruik maakten van het ACT-project bevestigend beantwoord. Men probeert hierin te voorzien door consultatie bij het RIAGG, specialisatie van maatschappelijk werkers, het bijscholen van maatschappelijk werkers, het aanbieden van hometraining aan pleegouders en via samenwerking met gezinshuisprojecten. Het ACT-project in Den Bosch is te ver weg. De coördinator van een van deze twee instellingen zegt het als volgt: "Gezien de opzet een zinvol project voor het Brabantse. Onze instelling is al een tiental jaar bezig TGV naar Limburg te krijgen met als resultaat?". De andere coördinator vindt het ACT-project qua inhoud zinvol, maar qua werkwijze c.q. organisatie niet. Het project "dient niet geïsoleerd te opereren maar geïntegreerd te worden in de provinciale voorzieningen voor pleegzorg, als een van de vormen van intensivering van pleegzorg".

Ook binnen de instellingen die gebruik maakten van het ACT-project bestaat zeker behoefte aan ondersteuning op het gebied van pleeggezinbegeleiding, hetgeen uit het navolgende blijkt.

- 'De behoefte is er zeker, ook al vindt niet iedereen dat; er is vooral behoefte aan verbetering van diagnostiek en betere behandelingslijnen. We moeten steeds meer toe naar case-management waarbij gebruik gemaakt wordt van externe deskundigen'.
- 'Omdat pleeggezinplaatsingen slechts een beperkt deel van de case-load uitmaken is kennis en ervaring om pleeggezinnen te begeleiden te weinig aanwezig'.
- 'De behoefte is er zeker, maar we doen zelf ook het een en ander via deelname aan 'Stap-cursussen''¹⁶.
- 'Daar is duidelijk behoefte aan, we zouden graag een eigen pedagoog hebben'.

Een van de geïnterviewde coördinatoren neemt een afwijkend standpunt in. Hij is van mening dat de behoefte aan ondersteuning niet specifiek de pleegzorg betreft. "Pleegzorg is niet zo uniek. Uithuisplaatsingen bijvoorbeeld, zijn ook aan de orde bij internaatsplaatsingen. Er is behoefte aan ondersteuning die niet verkokerd is doch uitgebreid is in haar aanbod en zowel bedoeld is voor justitiële plaatsingen alsook voor vrijwillige plaatsingen". Hij vindt dan ook dat de verkokerde opzet van het ACT-project (alleen advisering en ondersteuning ten aanzien van pleeggezinnen) niet aansluit bij de behoefte van de uitvoerende werkers. Overigens signaleert hij in tegenstelling tot drie andere geïnterviewde coördinatoren (zoals verderop zal blijken) geen weerstanden bij maatschappelijk werkers om gebruik te maken van het project.

In hoeverre vinden de overige vier geïnterviewden dat het ACT-project (als onderdeel van de TGV-Zuid) in de aanwezige behoefte aan ondersteuning bij pleeggezinbegeleiding kan voorzien? Deze vraag wordt in principe bevestigend beantwoord. Een van de geïnterviewden maakt daarbij wel de kanttekening dat het project met zijn multidisciplinaire staf en uitgebreide deskundigheid in de toekomst aangehaakt moet worden bij de voorzieningen voor pleegzorg. De maatschappelijk werkers verkeren echter nog in een prille, kwetsbare fase ten aanzien van de bereidheid om daadwerkelijk van het project gebruik te maken. Hierbij worden omschrijvingen gebruikt als schuchter, beschroomd en huiverig. Er wordt een aantal factoren genoemd die belemmerend werken op het gebruik van het hulpaanbod van het ACT-project.

- De eerdere ervaringen met de TGV-in strikte zin. (Deze factor wordt door drie coördinatoren genoemd).
Er bestaat onvrede over de TGV-in strikte zin. Deze onvrede betreft de inhoudelijke kant van het werk. Men heeft grote moeite met de formele opstelling van de TGV-in strikte zin met name ten aanzien van het niet toestaan van contacten met natuurlijke ouders¹⁷. Dit geeft weinig ruimte in geval van vrijwillige plaatsingen en botst met de maatschappelijk werk opdracht. Bovendien heeft men de ervaring (bij begeleiding binnen de TGV-in strikte zin) dat de maatschappelijk werker van de begeleidende instelling min of meer wordt geweerd uit het pleeggezin.
- De werkwijze binnen het ACT-project. (Deze factor wordt door één geïnterviewde genoemd).

¹⁶ Dit is een project dat zich met name richt op de voorbereiding van pleegouders.

¹⁷ Het 'niet toestaan van contacten met natuurlijke ouders' is volgens de TGV-Zuid geen juiste voorstelling van zaken. Vanuit de TGV gezien vindt men het in ieder geval jammer dat instellingen het zo interpreteren.

Het werken met een forum van acht of negen mensen¹⁸ en het houden van een time-out houden de drempels in stand zoals men die kent van de TGV-in strikte zin. Conclusies zouden ook ontwikkeld en geformuleerd kunnen worden in aanwezigheid van pleegouders.

- Er is een groep maatschappelijk werkers die bang is om in de nabije toekomst de begeleidende taak bij pleeggezinnen kwijt te raken. Deze angst komt voort uit de feit dat er specifieke voorzieningen voor pleegzorg zullen komen, waardoor een gedeelte van de maatschappelijk werkers alleen pleegzorg gaat doen en de overigen in het geheel niet meer. Deze zelfde groep zegt ten aanzien van het ACT-project - ook een specifieke pleegzorgvoorziening - 'dat kunnen we zelf wel; we hebben zelf voldoende deskundigheid in huis'. (Deze factor wordt door één geïnterviewde genoemd).
- Er is sprake van een zekere jaloezie ten opzichte van de TGV-in strikte zin: "de TGV heeft een case-load van elf¹⁹ en wij hebben er 35". (Door één geïnterviewde genoemd).
- Er bestaat huiver ten opzichte van het project vanuit het gegeven dat pleegouders buiten medeweten van maatschappelijk werkers om een beroep kunnen doen op het ACT-project. (Door één geïnterviewde genoemd).

Er wordt ook een drietal factoren genoemd die bevorderend werken voor het gebruik van het hulpaanbod van het ACT-project.

- De grote verdienste van het ACT-project is dat er gewerkt wordt met deskundigen en vanuit een multi-disciplinaire aanpak.
- Meningsverschillen met de TGV zijn altijd heel goed bespreekbaar.
- Maatschappelijk werkers maken steeds gemakkelijker gebruik van mogelijkheden tot consultaties. Men is al gewend om een RIAGG in te schakelen met een hulpvraag.

6.5 Samenvatting

De belangrijkste bevindingen uit dit hoofdstuk luiden als volgt.

- Vooral de instellingen die daadwerkelijk gebruik maakten van het ACT-hulpaanbod, zijn aan het woord geweest met hun meningen over en ervaringen met het project. Van de pleegouders (als (potentiële) hulpvragers) zijn we het minst te weten gekomen.
- Er is op een actieve manier bekendheid gegeven aan het project binnen de ondervraagde instellingen voor jeugdhulpverlening. De brochure en de folder hebben hun diensten bewezen. Bij de pleegoudercontactgroepen blijkt dat minder het geval te zijn. Beide contactpersonen gaven te kennen de folder niet ontvangen te hebben. Ook uit de verdere beantwoording van de vragen door de contactpersonen blijkt dat men (wegens de gebrekkige informatievoorziening) een onvolledig of onjuist beeld heeft van het project (bijvoorbeeld de uitspraak: Maatschappelijk werk maakt nooit gebruik van het project ...).
- Nadere voorlichting over de opzet en inhoud van het project blijkt wel nuttig te zijn. Minstens twee instellingen gaan ervan uit dat het ACT-project er alleen is voor 'gecompliceerde gevallen'. De procedure die binnen het project wordt gevolgd als een pleeggezin met een hulpvraag aanklopt bij het project, is meestal ook niet bekend.

18 In de adviesbesprekingen zijn maximaal zes betrokkenen van het ACT-project aanwezig; in de beginperiode konden dat zeven personen zijn (reactie ACT-project).

19 De TGV heeft een case-load van twaalf (reactie ACT-project).

- De daadwerkelijke ervaringen met het project variëren van positief tot matig, waarbij de laatste categorie overheerst. De kortdurende begeleiding en consultatie lijken het meest gewaardeerd te worden (althans door de begeleidend maatschappelijk werkers).
- De instellingen in Zuid-Limburg richten zich wat betreft ondersteuning bij het uitvoerend werk op de eigen provincie.
- Voor de meeste overige instellingen kan het project een duidelijke functie hebben op het gebied van inhoudelijke ondersteuning. Qua deskundigheid en multi-disciplinaire aanpak wordt het project over het algemeen positief gewaardeerd.
- Het is van belang dat de teamleden van het ACT-project zich goed realiseren dat het project onderdeel uitmaakt van de TGV-Zuid. Dit blijkt drempels op te werpen en kleurt het beeld dat men van het project heeft.

7 Algemene conclusies en aanbevelingen

1 Organisatie en onderlinge taakverdeling

In het algemeen kan geconcludeerd worden dat het ACT-team, met haar interdisciplinaire aanpak, goed functioneert. De teamleden zijn zeer gemotiveerd en de onderlinge verhoudingen zijn goed. De interne organisatie krijgt serieuze aandacht wat betreft het streven om zo efficiënt mogelijk te werken.

Een belangrijk aandachtspunt vormt het ontbreken van een structureel ontwikkelingsgericht overleg. Het is aan te bevelen dat een dergelijk overleg in deze experimenteerfase, waarin het project nog moet groeien, een vaste plaats krijgt binnen het project.

2 De werkwijze

Gedurende het eerste half jaar van het bestaan van het project, heeft het hulp-aanbod een duidelijke structuur gekregen. Hierbij is ingespeeld op vragen vanuit de hulpvragers (de begeleidende instellingen). Het ACT-team kan met de bestaande structuur goed uit de voeten. Vanuit het onderzoek komt een drietal aandachtspunten naar voren met betrekking tot de werkwijze.

- De afspraken over het volgen van de kortdurende begeleidingen/consultaties door de ACT-teamleden, werken nog niet goed.
- De aanwezigheid van het grote aantal ACT-teamleden tijdens de adviesbesprekingen en het instellen van een time-out, kunnen een bevestigende werking hebben ten aanzien van drempels die de hulpvrager toch al toekent aan het ACT-project (op basis van de ervaring met de TGV-in strikte zin).
- Als pleegouders met een hulpvraag/klacht een beroep doen op het ACT-team, dan is de afspraak dat pleegouders en begeleidend maatschappelijk werker in principe beiden de adviesbespreking bijwonen, hoewel de mogelijkheid bestaat dat pleegouders alleen komen als zij de instelling maar informeren. Deze procedure werkt drempelverhogend voor de pleegouders.

Aanbevelingen

- In het algemeen luidt onze aanbeveling om de kortdurende begeleidingen/consultaties meer aandacht te geven binnen het ACT-project (we komen hier later in dit hoofdstuk op terug).

Een onderdeel van deze algemene aanbeveling betreft de interne werkwijze die gevolgd wordt als kortdurende begeleidingen/consultaties eenmaal van start zijn gegaan. Deze werkwijze behoeft nadere aandacht.

- Het is aan te bevelen om ten aanzien van de werkwijze tijdens de adviesbesprekingen (de aanwezigheid van het volledige ACT-team en het gebruik van een time-out) de eigen koers te blijven volgen. In het algemeen kan namelijk geconcludeerd worden dat de wensen/behoefte van de begeleidende instellingen nogal divers van aard zijn. Een algemene noemer die aan de geuite kritiek ten grondslag ligt, betreft de ervaringen die men heeft met de TGV-in strikte zin. Door middel van goede voorlichting en zorgvuldig handelen, dient daarom wel zoveel mogelijk ingespeeld te worden op mogelijke drempels die de gehanteerde werkwijze tijdens de adviesbesprekingen kunnen opwerpen.
- Binnen de pleegzorg liggen de grootste knelpunten in de relatie pleegouders en begeleidend maatschappelijk werker (van Hout, 1989)²⁰. Het is daarom

20 Van Hout A. en K. Hesser Methodieontwikkeling in de pleegzorg, Hogeschool van Amsterdam 1989.

van belang om te zoeken naar mogelijkheden om de gehanteerde procedure bij klachten van pleegouders te verruimen, zodat het ACT-project vooral voor pleegouders van meer betekenis kan zijn.

Onze aanbeveling luidt om pleegouders met klachten ten aanzien van de begeleidend maatschappelijk werker (die men onderling niet meer op kan lossen) de mogelijkheid te bieden om ook zonder de begeleidend maatschappelijk werker de adviesbespreking bij te wonen. Hierbij dient dan de afspraak gemaakt te worden dat de begeleidende instelling vooraf en achteraf geïnformeerd wordt ofwel door de pleegouders zelf, ofwel door het ACT-team.

3 De omvang en het bereik van het hulpaanbod

Het bereik is in kwantitatieve zin tot nog toe te laag geweest. Dit betekent dat er weloverwogen activiteiten moeten worden ondernomen om de doelgroep (van instellingen en pleegouders) te bereiken.

Het ACT-project en de tussentijdse evaluatie hebben beide dezelfde zwakke kant: de pleegouders worden onvoldoende bereikt. Pleegouders en pleegoudercontactgroepen zijn niet bereikt via schriftelijke communicatie (de folder en vragenlijst-tussentijdse evaluatie). Inmiddels zijn op dit vlak al initiatieven ondernomen door toezending van een informatiepakket aan de contactpersonen van pleegoudercontactgroepen.

Op basis van de beperkte gegevens uit het onderzoek krijgt men de indruk dat er bij pleegouders in de eerste plaats sprake is van onbekendheid met de inhoud van het project. Verder lijken ook bij pleegouders drempels te bestaan om gebruik te maken van het ACT-project omdat het onderdeel uitmaakt van de TGV-in strikte zin. Het begrip TGV staat bekend als specialistische instelling voor ernstige problemen. Men dient er daarom op bedacht te zijn schriftelijke communicatie ook via een informatiepakket onvoldoende werkt.

Aanbevelingen:

- Pleegoudercontactgroepen moeten bezocht worden om te weten te komen wat er leeft en daarop in te kunnen spelen.
- De communicatie met begeleidende instellingen dient versterkt te worden. Bij het opbouwen van een relatie met de instellingen dient vooral aandacht besteed te worden aan drempels die instellingen vanuit hun ervaring met de TGV-in strikte zin hebben. Er zijn enkele andere punten die verdere communicatie behoeven.
 - . Het ACT-project is er niet alleen voor gecompliceerde gevallen.
 - . Het bestaan van een procedure ingeval pleegouders op eigen initiatief aan de bel trekken.
 - . De mogelijkheden en beperkingen van het ACT-project. Hiermee kan aangesloten worden op oordelen als 'advies voegt niets toe' en 'adviesbespreking heeft slechts beperkte waarde' die leven bij begeleidende instellingen. Hier leven dus wellicht te hoge verwachtingen.
- De projectbegeleider is, als deskundige die van buiten de TGV afkomstig is, bij uitstek geschikt om als motor te fungeren bij het vergroten van de externe gerichtheid van het project. Dit sluit overigens ook goed aan bij de wens van de directeur van TGV-Zuid, om meer aan de weg te timmeren met het project. Onze aanbeveling is om niet te wachten met een uitbreiding van uren van de projectbegeleider (als dit financieel en praktisch realiseerbaar is). Het vraagt nog veel tijd en inspanning om in de resterende 1,5 jaar de werkelijke waarde van het ACT-project binnen de pleegzorg aantoonbaar te maken.
- Binnen de geïnterviewde instellingen is duidelijk behoefte geuit aan informatie over de resultaten van de tussentijdse evaluatie. Een dergelijke rapport

tage zou onderdeel moeten uitmaken van een verbetering van de communicatie met instellingen en pleegouders.

4 De inhoud van het project

Er bestaat een scheve verdeling tussen het aantal gerealiseerde advieszaken enerzijds en het aantal kortdurende begeleidingen/consultaties anderzijds. Criteria op basis waarvan het ACT-team ofwel voor advies ofwel voor kortdurende begeleiding/consultatie kiest zijn nog onvolledig onder woorden gebracht. Wel tekent zich het beeld af dat het ACT-team de meeste aandacht besteedt aan advieszaken en hier ook het meest in gelooft. Bij de belangrijkste verwijzers lijkt de voorkeur eerder uit te gaan naar begeleiding/consultatie. Ten aanzien van de (inhoudelijke) uitgangspunten van het project kan het volgende geconcludeerd worden.

- Het terrein waarop de advisering van het ACT-team betrekking heeft is breder en kan nader gedifferentieerd worden dan tot nog toe is omschreven door middel van het uitgangspunt: 'de adviezen betreffen vooral opvoedingsproblemen'.
- Een preventieve benadering via het voorkomen van het voortijdig afbreken van pleeggezinplaatsingen binnen het project is (nog) weinig gerealiseerd. Er lijken wel aanknopingspunten te zijn voor een preventieve werking van het hulpaanbod. Hier doet zich echter het probleem voor dat het begrip preventie nader ingevuld zou moeten worden.

Aanbevelingen

- Het is aan te bevelen dat het ACT-team stilstaat bij de vraag, in hoeverre binnen het project gestimuleerd moet worden dat er meer kortdurende begeleidingen/consultaties worden gegeven.
- Overwogen kan worden in hoeverre het ACT-team zich meer kan profileren als neutrale deskundige partij bij meningsverschillen tussen diverse actoren binnen de pleegzorg. In dit opzicht werkt de naam TGV duidelijk als een voordeel. De deskundigheid van de TGV op het gebied van pleegzorg wordt algemeen erkend.
- Teneinde aan het einde van de projectduur te kunnen vaststellen in hoeverre een preventieve benadering is gerealiseerd, dient het begrip preventie nader ingevuld te worden.
- Het is aan te bevelen om binnen het project meer gebruik te gaan maken van externe deskundigen.
 - . Hiermee wordt het aanzien van het project verbreed.
 - . Door inschakeling van een externe deskundigheid als home-training (die heel goed bekend staat) kan het image van het project verbeterd worden.
 - . Inschakeling van externe deskundigen voorziet in de opvang van het werk, dat door het ACT-team wegens tijdgebrek niet uitgevoerd kan worden.